



ใช้ “วิจัย” แก้ปัญหาชุมชน เพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชน ตำบลเมืองแก

ถอดบทเรียนกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น โครงการ การพัฒนาระบบและกลไก
การพัฒนาเด็กเยาวชนตำบลเมืองแกอย่างมีส่วนร่วม อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์

คำนำ

หนังสือชุดความรู้ทั้ง 5 เล่มนี้เป็นการถอดบทเรียนกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นของ 5 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) จังหวัดสุรินทร์ โดยมีวัตถุประสงค์ ประการแรก เพื่อศึกษาแนวทางในการเพิ่มสมรรถนะขีดความสามารถของบุคลากรท้องถิ่นในการพัฒนาอัตรากำลังพลเมืองรุ่นใหม่ด้านการพัฒนาเยาวชนในชุมชนท้องถิ่น ประการที่สอง เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาระบบและกลไกด้านการพัฒนาเด็กและเยาวชนในพื้นที่บริบทชนบทและบริบทกึ่งเมืองกึ่งชนบท และรูปแบบการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมของเด็กและเยาวชนในการเสริมสร้างทักษะชีวิตและทักษะอาชีพที่เหมาะสมในแต่ละบริบท และ ประการที่สาม เพื่อสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ด้านการพัฒนาเด็กและเยาวชนสู่การขยายผลไปยัง อปท.อื่น และองค์กรหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องและสนใจ จึงได้เรียบเรียงเนื้อหาแยกตามรายพื้นที่ดังนี้

เล่มที่ 1 ใช้ “วิจัย” แก้ปัญหาชุมชนเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนตำบลเมืองแก ถอดบทเรียนกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น โครงการ การพัฒนาระบบและกลไกการพัฒนาเด็กเยาวชนตำบลเมืองแกอย่างมีส่วนร่วม อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์

เล่มที่ 2 “3 กลไก” เชื่อมประสานพัฒนาเด็กและเยาวชนตำบลกันตวจระมวล ถอดบทเรียนกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น โครงการ ระบบและกลไกการพัฒนาส่งเสริมอาชีพเยาวชนในและนอกระบบ ตำบลกันตวจระมวล อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์

เล่มที่ 3 “ตำบล + หน่วยงาน + สถานศึกษา” 3 กลไกหลักร่วมพัฒนาเด็กเยาวชนตำบลสลักได ถอดบทเรียนกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น โครงการ กลไกการพัฒนาเด็กและเยาวชนแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่กึ่งเมืองกึ่งชนบท ตำบลสลักได อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์

เล่มที่ 4 “สานพลังภาคีเครือข่าย” กลไกการพัฒนาเด็กตำบลหนองอียอ
ถอดบทเรียนกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น โครงการ กลไกการพัฒนาเด็กและเยาวชน
ตำบลหนองอียอ อำเภอสนม จังหวัดสุรินทร์

เล่มที่ 5 “ผสานการทำงานทุกหน่วยงาน” แนวคิดการพัฒนาเด็กและเยาวชน
ตำบลหนองสนธิ ถอดบทเรียนกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น โครงการ การพัฒนาระบบ
และกลไกการสนับสนุนกระบวนการพัฒนาเด็กและเยาวชนและชุมชน ตำบลหนองสนธิ
อำเภोजอมพระ จังหวัดสุรินทร์

สุดท้ายนี้มูลนิธิ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าหนังสือชุดความรู้ทั้ง 5 เล่มนี้จะเป็นประโยชน์
ต่อผู้อ่านทุกท่านและสามารถนำข้อมูล/องค์ความรู้ของกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น
ไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการดำเนินงานด้านนโยบายและการพัฒนาพลเมือง
รุ่นใหม่ทั้งบุคลากรท้องถิ่นและเยาวชนในพื้นที่ขององค์กรและหน่วยงานของท่าน และ
ในการนี้มูลนิธิใคร่ขอขอบคุณสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และ
นวัตกรรม (สทว.) สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) 5 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใน
จังหวัดสุรินทร์ และเครือข่ายองค์กรภาคีที่เกี่ยวข้องในแต่ละพื้นที่ เช่น ผู้นำชุมชน
ปราชญ์ชาวบ้าน ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น เครือข่ายผู้ปกครอง ผู้ใหญ่ใจดี คณะผู้บริหาร ครู
และนักเรียนแกนนำจากสถาบันการศึกษา สาธารณสุขอำเภอ อาสาสมัครสาธารณสุข
(อสม.) สภาเด็กและเยาวชนระดับตำบล แกนนำเด็กและเยาวชน ฯลฯ ที่สานพลัง
ร่วมมือกันจนสำเร็จลุล่วงตามเป้าหมายทุกประการ

มูลนิธิสยามกัมมาจล ธนากรไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน)



บอกเล่า เพื่อทำความเข้าใจร่วมกัน

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เป็นกระบวนการที่คนในชุมชนรวมทั้งตัวท้องถิ่นเข้ามาร่วมกันคิดทบทวนสถานการณ์ ตั้งคำถาม วางแผน หาข้อมูล ทดลองทำ วิเคราะห์ สรุปผลการทำงานและหาคำตอบเพื่อปรับปรุงงานต่อไป กล่าวคือ งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เป็นเครื่องมือหนึ่งที่เน้นการให้ **“คน”** ในชุมชนเข้ามาร่วมในกระบวนการวิจัย ตั้งแต่การเริ่มคิด การตั้งคำถาม การวางแผน และค้นหาคำตอบอย่างเป็นระบบเป็นรูปธรรม โดยเรียนรู้จากการปฏิบัติการจริง (Action Research) อันทำให้ชุมชนได้เรียนรู้ สร้างผลงาน มีความเข้มแข็งในการแก้ปัญหาของตนเอง และสามารถใช้กระบวนการนี้ แก้ไขปัญหาอื่น ๆ ในท้องถิ่น โดยมีกระบวนการศึกษาเรียนรู้อย่างเป็นเหตุเป็นผล ดังนั้น จุดเน้นของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงอยู่ที่ **“กระบวนการ”** มากกว่า **“ผลลัพธ์”** เพื่อให้ชาวบ้านได้ประโยชน์จากงานวิจัยโดยตรง และให้งานวิจัยมีส่วนในการแก้ปัญหาของชาวบ้าน รวมทั้งเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นจริงในชุมชน ซึ่งจะต้องอาศัย **“เวที”** (การประชุม เสวนา พุดคุยถกเถียง) เป็นวิธีการเพื่อให้คนในชุมชน ทั้งชาวบ้าน ครู นักพัฒนา สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ข้าราชการ หรือกลุ่มคนอื่น ๆ เข้ามาร่วมหารือใช้ **“ปัญญา”** ในกระบวนการวิจัย

“กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น” หมายถึง การทำงานอย่างเป็นขั้นตอนเพื่อตอบ **“คำถาม”** หรือ **“ความสงสัย”** บางอย่าง ดังนั้น สิ่งสำคัญคือประเด็น **“คำถาม”** ต้องคมชัด โดยมีการแยกแยะประเด็นว่าข้อสงสัยอยู่ตรงไหน มีการหา **“ข้อมูล”** ก่อนทำการวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของข้อมูล มีการ **“วางแผน”** การทำงานบนฐานข้อมูลที่มีอยู่ และในระหว่างลงมือทำการ **“บันทึก”** มีการ **“ทบทวน”** ความก้าวหน้า **“วิเคราะห์”** ความสำเร็จและอุปสรรคอย่างสม่ำเสมอ เพื่อ **“ถอด”** กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นออกมาให้ชัดเจน ในที่สุดก็จะสามารถ **“สรุปบทเรียน”** ตอบคำถามที่ตั้งไว้แล้ว

อาจจะทำให้ดีขึ้น ตลอดจนสามารถนำไปใช้เป็นบทเรียนสำหรับเรื่องอื่น ๆ หรือพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป ซึ่งทั้งหมดนี้กระทำโดย “ผู้ที่สงสัย” ซึ่งเป็นคนในท้องถิ่นนั่นเอง ดังนั้น กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงเป็นงานวิจัยอีกแบบหนึ่งที่ไม่ยึดติดกับระเบียบแบบแผนทางวิชาการมากนัก แต่เป็นการสร้างความรู้ในตัวตนท้องถิ่น โดยคนท้องถิ่น เพื่อคนท้องถิ่น โดยมุ่งแก้ไขปัญหาด้วยการทดลองทำจริงและมีการบันทึกและวิเคราะห์อย่างเป็นระเบียบการวิจัยแบบนี้จึงไม่ใช่เครื่องมือทางวิชาการ ไม่ใช่ศักดิ์หรือสิทธิ์ที่ผูกขาดอยู่กับครูบาอาจารย์ แต่เป็นเครื่องมือธรรมดาที่ชาวบ้านก็ใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้

สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นได้ใช้วิธีการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นตามแนวคิดและหลักการดังกล่าวมาแล้วในระยะเวลาหนึ่ง พบว่า ชาวบ้านหรือทีมวิจัยส่วนใหญ่สามารถสะท้อนการดำเนินงานด้วยการบอกเล่าได้เป็นอย่างดี ในขณะเดียวกันก็พบว่าการเขียนรายงาน เป็นปัญหาที่สร้างความหนักใจให้แก่นักวิจัยเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้นด้วยความตระหนักถึงสถานการณ์ปัญหาดังกล่าว สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น จึงได้ปรับรูปแบบการเขียนรายงานวิจัย ให้มีความยืดหยุ่น และมีความง่ายต่อการนำเสนองานในรูปแบบที่นักวิจัยถนัด โดยไม่ยึดติดในเรื่องของภาษาและรูปแบบที่เป็นวิชาการมากเกินไป ซึ่งเป้าหมายสำคัญของรายงานวิจัยยังคงมุ่งเน้นการนำเสนอให้เห็นภาพของกระบวนการวิจัยมากกว่าผลลัพธ์ที่ได้จากการวิจัย โดยกลไกสำคัญที่จะช่วยให้ นักวิจัยสามารถเขียนรายงานที่นำเสนอกระบวนการวิจัยได้ชัดเจนยิ่งขึ้น คือ ศูนย์ประสานงานวิจัย (Node) ในพื้นที่ ซึ่งทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงโครงการวิจัยมาตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งจบการทำงานวิจัย ดังนั้น Node จะรับรู้พัฒนาการของโครงการวิจัยมาโดยตลอด บทบาทการวิเคราะห์เนื้อหาหรือกิจกรรมของโครงการจึงเป็นการทำงานร่วมกันระหว่าง Node และนักวิจัย ซึ่งความร่วมมือดังกล่าวได้นำมาซึ่งการถอดบทเรียนโครงการวิจัยสู่การเขียนมาเป็นรายงานวิจัยที่มีคุณค่าในที่สุด

แต่อย่างไรก็ตาม รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น อาจไม่สมบูรณ์แบบดังเช่นรายงานวิจัยเชิงวิชาการโดยทั่วไป หากแต่ได้คำตอบและเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการวิจัย ซึ่งท่านสามารถเข้าไปค้นหา ศึกษาและเรียนรู้เพิ่มเติมได้จากพื้นที่

สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

บทกรึ่นนำ

มูลนิธิสยามกัมมาจล ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) ร่วมกับ สำนักงาน คณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) หรือสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.เดิม) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 5 แห่งในพื้นที่เป้าหมาย จังหวัดสุรินทร์ ได้แก่ เทศบาลตำบลเมืองแก (อำเภอท่าตูม) องค์การบริหารส่วนตำบล สลักไธ (อำเภอเมือง) เทศบาลตำบลกันตวจระมวล (อำเภอปราสาท) องค์การบริหารส่วน ตำบลหนองอียอ (อำเภอสนม) องค์การบริหารส่วนตำบลหนองสนิท (อำเภอจอมพระ) และสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) เพื่อศึกษาวิจัยและเผยแพร่องค์ความรู้เกี่ยวกับการต่อยอดและพัฒนากลไก ระบบสนับสนุนและรูปแบบการพัฒนาเด็กและเยาวชน ในพื้นที่บริบทชนบทและบริบทกึ่งชนบทกึ่งเมือง ภายใต้การดำเนินงานของโครงการ พัฒนาเยาวชนในชุมชนท้องถิ่น 4 ภาค ระยะเวลาดำเนินงาน 1 ปี 2 เดือน คือตั้งแต่วันที่ 1 กรกฎาคม 2562 จนถึงวันที่ 31 สิงหาคม 2563 โดยมีเป้าหมาย 3 ประการคือ ประการแรก เพื่อเพิ่มสมรรถนะบุคลากรท้องถิ่นหรือเจ้าหน้าที่ขององค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น (อปท.) ให้มีบทบาทเป็น “พี่เลี้ยง” มีทักษะโค้ช ทักษะการทำงานเป็นทีม ทักษะการใช้ประโยชน์จากข้อมูลความรู้ และทักษะการสื่อสารเพื่อสร้างการมีส่วนร่วม กับทุกภาคส่วนในชุมชนท้องถิ่น รวมทั้งเป็นเจ้าภาพหลักในการขับเคลื่อนกลไกเพื่อ การพัฒนาเด็กและเยาวชนในพื้นที่ ประการที่สอง เพื่อยกระดับและสมรรถนะของ กลไกเพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนในพื้นที่เป้าหมาย 5 อปท.จังหวัดสุรินทร์ ให้เกิด ความต่อเนื่องยั่งยืน มีรูปธรรมในลักษณะการจัดตั้งกลไกอย่างมีส่วนร่วม และมีระบบ สนับสนุน/ระบบบริหารจัดการ และระบบติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่องที่ชัดเจน และประการที่สาม เพื่อสร้างองค์ความรู้/นวัตกรรมด้านการพัฒนาเด็กและเยาวชนทั้ง ในและนอกระบบการศึกษาเพื่อพัฒนาสมรรถนะคนรุ่นใหม่ โดยใช้กระบวนการจัดการ ความรู้ (Knowledge Management ; KM) กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Communities-based Research; CBR) ที่เป็นกระบวนการสร้างนักวิจัยซึ่งมุ่งให้ชุมชนเป็นฐานเพื่อ ค้นหาคำรู้ที่จะนำไปสู่การแก้ปัญหาของชุมชนท้องถิ่นได้เอง หรือ “สร้างคน สร้าง

องค์ความรู้ “สร้างการเปลี่ยนแปลง” และเป็นเรียนรู้ด้วยโครงการ/โครงการ/กิจกรรมที่เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินงานวิจัย และกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมกับทุกภาคส่วนในชุมชนหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินวิจัยครั้งนี้ จึงเป็นที่มาของการก่อเกิด 5 โครงการวิจัยหลัก ที่ได้รับทุนสนับสนุนวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สทว.) ได้แก่

1. โครงการ “ระบบและกลไกการพัฒนาส่งเสริมอาชีพเยาวชนในและนอกระบบตำบลกันตวจระมวล อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์” โดย นางสาวรัตนา สุขสบาย ตำแหน่ง หัวหน้าสำนักปลัดเทศบาลตำบลกันตวจระมวล หัวหน้าโครงการวิจัยและคณะนักวิจัย
2. โครงการ “การพัฒนาระบบและกลไกการพัฒนาเด็กเยาวชนตำบลเมืองแกอย่างมีส่วนร่วม อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์” โดย นายสุรศักดิ์ สิงห์หาร ตำแหน่ง ปลัดเทศบาลตำบลเมืองแก หัวหน้าโครงการวิจัยและคณะนักวิจัย
3. โครงการ “กลไกการพัฒนาเด็กและเยาวชนแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่กิ่งเมืองกิ่งชนบท ตำบลสลักได อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์” โดย นางสุมาลย์ แถบทอง ตำแหน่ง หัวหน้าสำนักปลัด อบต.สลักไดและคณะนักวิจัย
4. โครงการ “การพัฒนาระบบและกลไกการสนับสนุนกระบวนการพัฒนาเด็กและเยาวชนและชุมชน ตำบลหนองสนธิ อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์” โดย นายสมเกียรติ สาระ ตำแหน่ง หัวหน้าสำนักปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลหนองสนธิและคณะนักวิจัย
5. โครงการ “กลไกการพัฒนาเด็กและเยาวชนตำบลหนองอียอ อำเภอสนม จังหวัดสุรินทร์” โดย นายสุวัฒน์ ยิ้มดี ตำแหน่ง ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลหนองอียอและคณะนักวิจัย

โดยที่ทั้ง 5 โครงการวิจัยเน้นการใช้ “กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น” หรือเรียกว่า CBR เป็นเครื่องมือหลักในการยกระดับกลไก ระบบสนับสนุน และค้นหารูปแบบการพัฒนาเด็กและเยาวชนทั้งในและนอกระบบการศึกษาที่สอดคล้องและเหมาะสมกับบริบทต่าง ๆ ในพื้นที่ ซึ่งมีลักษณะเป็นบริบทชุมชนและบริบทกิ่งเมืองกิ่งชนบท โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ 5 ขั้นตอนหลัก ได้แก่

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาบริบทชุมชน เพื่อทำความเข้าใจและเรียนรู้เกี่ยวกับด้านประวัติศาสตร์ชุมชน ด้านภูมิศาสตร์ ด้านประชากร ด้านทรัพยากร/สิ่งแวดล้อม

ด้านวัฒนธรรมประเพณี และด้านเศรษฐกิจและสังคม เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาเชิงประจักษ์ เพื่อพัฒนาโจทย์ปัญหาและตั้งชุดคำถามวิจัยว่าสงสัยอะไร อยากเรียนรู้และค้นหาคำตอบหรือวิธีการแก้ปัญหาเรื่องใด เป็นการศึกษาประเด็นวิจัยเฉพาะเจาะจงที่ต้องการเรียนรู้และศึกษาวิจัย

ขั้นตอนที่ 3 รวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล เพื่อเก็บรวบรวม เรียบเรียง ประมวล วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อใช้ประโยชน์จากข้อมูลในการศึกษาวิจัยเพื่อตอบคำถามที่สงสัย และต้องการแก้ปัญหานั้น ๆ เพื่อไปสู่การค้นหากลุ่มเป้าหมาย พื้นที่เป้าหมายในการออกแบบกระบวนการเรียนรู้ในขั้นตอนที่ 4

ขั้นตอนที่ 4 การออกแบบและลงมือทดลองปฏิบัติการ เป็นการค้นหาวิธีการหรือเครื่องมือสร้างการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริง (Action Research) หรือทดลองปฏิบัติกับกลุ่มเป้าหมายและพื้นที่เป้าหมายเพื่อตอบโจทย์คำถามวิจัย

ขั้นตอนที่ 5 การติดตามและสรุปผลการวิจัย เป็นระบบสนับสนุนการวิจัยเพื่อให้เกิดความต่อเนื่องและสามารถปรับปรุงกระบวนการเรียนรู้ตั้งแต่ก่อน-ระหว่าง-หลัง ดำเนินการวิจัยว่าเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างไรบ้าง สามารถค้นหาคำตอบของโจทย์ปัญหาหรือชุดคำถามวิจัยได้หรือไม่ในการดำเนินการวิจัยและผลที่เกิดขึ้นเป็นอย่างไร เพื่อเป็นทั้งผลลัพธ์เชิงคุณภาพและปริมาณ รวมทั้งผลกระทบที่เกิดขึ้น และการนำผลจากการศึกษาวิจัยไปขยายผลได้หรือไม่อย่างไร ซึ่งเป็นขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น

โดยกระบวนการเรียนรู้เพื่อท้องถิ่นทั้ง 5 ขั้นตอนนี้ จะต้องคำนึงถึงการวิเคราะห์ความต้องการตั้งแต่เริ่มศึกษาบริบทชุมชน การเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล ตั้งโจทย์วิจัยและคำถามวิจัย เรียงลำดับความสำคัญก่อนหลัง เพื่อเลือกโจทย์ปัญหาหรือประเด็นวิจัยที่ชัดเจน เพื่อกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมว่าต้องการให้ใครได้รับการต่อยอดและพัฒนา ใครคือกลุ่มเป้าหมาย ใครคือพี่เลี้ยงที่ต้องเพิ่มสมรรถนะหรือทักษะการโค้ช ใครคือคณะทำงานที่จะผลักดันให้เกิดกลไกในการขับเคลื่อนงานพัฒนาเด็กเยาวชนและชุมชน และต้องการให้ใครเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างไร องค์กรประกอบของกลไกที่จะขับเคลื่อนงานด้านพัฒนาเด็กและเยาวชนในชุมชนท้องถิ่นให้เกิดความต่อเนื่อง เช่น ควรมีโครงสร้าง บทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบร่วมกันอย่างไร ควรมีนโยบาย เป้าหมาย ยุทธศาสตร์ กลยุทธ์ แผนงานและงบประมาณอย่างไร

ควรมีระบบสนับสนุน ระบบติดตาม/ประเมินผล และระบบบริหารจัดการอย่างไร เพื่อนำไปสู่การกำหนดขอบเขตเนื้อหาที่จะดำเนินการวิจัย การเลือกเทคนิควิธีการหรือเครื่องมือที่จะใช้ในการศึกษาวิจัย การออกแบบ/การสื่อสารเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการหรือทดลองปฏิบัติจริงในภาคสนามและมีระบบติดตาม/ประเมินผลการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เพื่อสรุปผลการวิจัยผ่านเวทีคืนข้อมูลชุมชน และเวทีประชุมกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งท่านผู้อ่านสามารถติดตามผลการศึกษาวิจัยได้ที่เว็บไซต์ของสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (สกสว.) สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และมูลนิธิสยามกัมมาจล

นอกจากมูลนิธิสยามกัมมาจลจะมีบทบาทหน้าที่ประสานงานวิจัย ยังคงมีหน้าที่รับผิดชอบในด้านงานวิชาการและสนับสนุนการเพิ่มสมรรถนะทั้งทีมพี่เลี้ยงวิจัยและทีมนักวิจัย ร่วมกับมูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่นอีสาน โดย รองศาสตราจารย์ ดร.สุจินต์ สิมาร์ักษ์ นายบุญเสริม เสี่ยงสนั่น นายวิเชียร สอนจันทร์ และสถาบันยุวโพธิชน โดย นางสาวรารัตน์ หลวงมณี จัดให้มีการประชุม/อบรมเชิงปฏิบัติ/ค่ายสร้างเครือข่ายเด็กและเยาวชน ทีมพี่เลี้ยงและทีมนักวิจัยตลอดโครงการ ดังนี้

- | | |
|------------|---|
| Workshop 1 | เวทีทำความเข้าใจหาแนวทางและการพัฒนาโจทย์วิจัย 5 อปท.จังหวัดสุรินทร์ |
| Workshop 2 | เวทีการพัฒนาโจทย์วิจัยรายพื้นที่ 5 อปท.จังหวัดสุรินทร์ |
| Workshop 3 | เวทีวิเคราะห์โครงการ กลั่นกรองและนำเสนอโครงการวิจัย ต่อ สกสว. หรือ สกว.เดิม |
| Workshop 4 | เวทีพิจารณาโครงการวิจัย 5 อปท.จังหวัดสุรินทร์ ต่อคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ |
| Workshop 5 | เวทีออกแบบวิจัย วางแผน ทดลองปฏิบัติ และแบ่งบทบาททางระบบติดตาม |
| Workshop 6 | เวทีหนุนเสริมศักยภาพพี่เลี้ยงวิจัย (Training of Trainers ; TOT) |
| Workshop 7 | เวทีหนุนเสริมศักยภาพทีมนักวิจัย/สรุปบทเรียน และถอดบทเรียนโครงการวิจัยหลัก |
| Workshop 8 | เวทีสนับสนุนโครงการวิจัยย่อย วางแผน ทดลองปฏิบัติและวางระบบติดตาม |

- Workshop 9 เวทีคืนข้อมูลชุมชน และถอดบทเรียน (AAR) ทีมพี่เลี้ยงวิจัยและนักวิจัยโครงการย่อย
- Workshop 10 เวทีหนุนเสริมศักยภาพและสร้างเครือข่ายนักวิจัย/จัดทำรายงานความก้าวหน้าโครงการวิจัย
- Workshop 11 เวทีนำเสนอรายงานความก้าวหน้าโครงการวิจัยต่อคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ
- Workshop 12 เวทีสังเคราะห์ข้อมูล และจัดทำรายงานผลการศึกษาวิจัยฉบับสมบูรณ์
- Workshop 13 เวทีนำเสนอผลงานวิจัย 5 อปท.สุรินทร์ เพื่อขอข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะจากคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ
- Site visit การติดตาม ประเมินสถานการณ์ และปรับปรุงการดำเนินงานตลอดระยะเวลาดำเนินโครงการ

โดยที่เนื้อหาในหนังสือถอดบทเรียนโครงการวิจัยของ 5 อปท.จังหวัดสุรินทร์นี้จะเน้นการถอดบทเรียนกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นและตัวอย่างความสำเร็จของโครงการและคณะนักวิจัยพอสังเขป โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในการศึกษาวิจัยเพื่อต่อยอดและพัฒนากลไก ระบบและรูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้และสนับสนุนเด็กและเยาวชนทั้งในและนอกระบบการศึกษา หากท่านใดหรือหน่วยงาน/องค์กรใดสนใจสามารถเดินทางไปศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสัมผัสจริงในพื้นที่เป้าหมายทั้ง 5 อปท.ในจังหวัดสุรินทร์

.....



ใช้ “วิจัย” แก้ปัญหาชุมชน เพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชน ตำบลเมืองแก



การผ่านร้อนผ่านหนาว ผ่านการต่อสู้เพื่อพาชุมชนที่ถูกระบุเป็น “เกรด D” หมายถึง ชุมชนที่ผู้คนต่างคนต่างอยู่ ไม่สนใจซึ่งกันและกัน ครอบครัวแตกแยก ล้มสลาย พ่อไปทาง แม่ไปทาง ลูกหลานถูกทิ้งไว้กับปู่ย่าตายาย รวมถึงการมีบุคคลระดับแกนนำที่ไม่มีศักยภาพในการนำพาชุมชนออกจากวังวนร้าย ๆ มาสู่ชุมชนเกรด A ที่มีผู้นำเข้มแข็ง ชาวบ้านทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในทุก ๆ กิจกรรม ระบบเศรษฐกิจชุมชนแข็งแรง ชาวบ้านยิ้มแย้มแจ่มใส และมีความสุขได้ภายในระยะเวลาประมาณ 6 ปี ไม่ใช่เรื่องง่าย จริง ๆ ก็เรียกได้ว่าเป็นการวิ่งมาราธอนที่มีเส้นทางวัดใจเข้ามาเป็นระยะ

ตำบลเมืองแก อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ ตั้งอยู่ห่างจากจังหวัดสุรินทร์ประมาณ 48 กิโลเมตร มีลักษณะเป็นที่ราบลุ่มสลับดอน ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีทั้งหมด 19 หมู่บ้าน มีประชากรราว 9,975 คน เป็นเด็กและเยาวชนที่มีอายุตั้งแต่ 0-25 ปี จำนวน 3,264 คน คิดเป็นร้อยละ 32 ของประชากรทั้งหมด

เบิ้ม สงนวน ผู้ใหญ่บ้านเมืองแก หมู่ 3 เป็นแกนนำที่ช่วยวางรากฐานการพัฒนาชุมชนมาตั้งแต่ต้น เข้ามาดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านเมื่อปี พ.ศ. 2556 ในช่วงที่เมืองแกยังอยู่ในภาวะบ้านแตกสาแหรกขาด ผู้ใหญ่เบิ้มได้จัดกิจกรรมร่วมกับเด็กและเยาวชนหลากหลายรูปแบบ แต่จนแล้วจนรอดก็ยังไม่สามารถแก้พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของเด็กและเยาวชนในชุมชนได้ ผู้ใหญ่เบิ้มยกตัวอย่างว่าบริเวณสี่แยกข้าง ๆ ที่ทำการผู้ใหญ่บ้านยังมีเสียงแว่นมอเตอร์ไซด์ได้ยินอยู่ทุกวัน หรือวันร้ายคืนร้ายวัยรุ่นก็ออกมาทะเลาะวิวาทกัน



“มันเกิดความสงสัยนะ เราก็ทำมาทุกอย่างแล้ว ทั้งเอาเด็ก ๆ ไปเข้าค่ายอบรม แต่พอกลับมาอยู่สภาพเดิม ก็ไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลง” ผู้ใหญ่เบิ้มบอกถึงข้อกังวลใจ

สถานการณ์ปัญหาเด็กและเยาวชน

ตำบลเมืองแก ก่อนปี พ.ศ. 2553 มีสถานการณ์ปัญหาด้านเด็กและเยาวชนไม่ต่างจากชุมชนอื่น ๆ ทั้งเรื่องครอบครัว เศรษฐกิจ และภาวะหนี้สิน นักเรียนที่เรียนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาในเขต พบปัญหาขาดเรียน เข้าชั้นเรียนไม่สม่ำเสมอ ไม่มีความรับผิดชอบในงานที่ครูมอบหมาย ติดโซเชียลมีเดีย ไม่ช่วยเหลืองานครอบครัว โดยอ้างเหตุว่ามีภาระในการเรียนมาก นอกจากนี้ ยังมีปัญหาการออกจากโรงเรียนกลางคัน เนื่องจากไม่ชอบเรียนหนังสือและติดเพื่อน ยิ่งเมื่อเห็นตัวอย่างจากเพื่อนนอกกรอบที่ใช้ชีวิตได้อย่างอิสระโดยไม่ต้องเรียนหนังสือ ยิ่งทำให้ขาดแรงจูงใจในการเรียน นอกจากนี้ ยังพบพฤติกรรมเสี่ยง เช่น การสูบบุหรี่และการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ การขับขีจักรยานส่งเสียงรบกวนผู้อื่น การทะเลาะวิวาทแบ่งเป็นก๊กเป็นเหล่า และความสัมพันธ์ที่ห่างเหินของคนในชุมชนตามแต่ละช่วงวัย

“เมื่อก่อนเราทำหลาย ๆ กล่อง หรือหลาย ๆ ประเด็นนะ เช่น เรื่องสิ่งแวดล้อม สาธารณสุข เยาวชน และผู้สูงอายุ ก็พยายามหาแนวทางแก้ไขกันมาตลอด แต่**ปัญหาเด็กที่จับกลุ่มมั่วสุม** ขัรบดเสียงดังในชุมชน เปิดเครื่องเสียงดังไม่เกรงใจชาวบ้าน บางทีก็ยกพวกไปตีกับชุมชนอื่นก็ยังมีอยู่ **อีกเรื่องคือ ผู้สูงอายุปิดตัวเอง** ไม่เข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน ไม่เห็นคุณค่าของตนเอง ก็คิดว่าเราจะแก้ไขตรงนี้ยังไงให้เด็กและผู้สูงอายุได้เข้าใจกัน” ผู้ใหญ่เบิ้มบอกวิธีการแก้ปัญหาที่ผ่านมา

ความร่วมมือของชุมชน

เมื่อปี พ.ศ. 2558 เทศบาลตำบลเมืองแก ได้เข้าร่วมในโครงการพัฒนาเยาวชนในชุมชนท้องถิ่น (4 ภาค) หลักสูตรนักกักตอชุมชนเพื่อการพัฒนาเด็ก เยาวชน และครอบครัว ภายใต้การสนับสนุนจากมูลนิธิสยามกัมมาจล ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) ขับเคลื่อนงานโดยสถาบันเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.) **ป.เช-สุรศักดิ์ สิงหาร ปลัดเทศบาลตำบลเมืองแก** เลือก





“บ้านเมืองแก” เป็นพื้นที่ปฏิบัติการของนักถักทอชุมชน โดยให้เหตุผลว่า **บ้านเมืองแกหมู่ 3** มีต้นทุนการทำงานค่อนข้างสูง มีคณะกรรมการหมู่บ้านที่ผ่านการทำงานมาแล้วหลายเรื่องหลายประเด็น หากชวนมาทำวิจัยเพื่อต่อยอดและพัฒนา ทักษะของการเป็นนักวิจัย จะทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งมากขึ้น

ทั้งนี้ หมู่ 3 บ้านเมืองแกมีประชากรทั้งสิ้น 869 คน แบ่งเป็นผู้สูงอายุ 129 คน เด็กและเยาวชน 118 คน ที่เหลือเป็นคนวัยทำงาน

“ผมเห็นโอกาสว่าชุมชนมีโครงสร้างการทำงานค่อนข้างแข็งแรง เรามีต้นทุนที่ดี โดยเฉพาะเรื่อง ‘สภาผู้นำชุมชน’ แล้วก็มีการขับเคลื่อนงานด้านสาธารณสุขกับผู้สูงอายุมาก่อน ทีมเขาถูกเขตไว้แล้วตั้งแต่ตอนที่ผู้ใหญ่เข้มเข้ามาในปี พ.ศ. 2556 ผมเห็นความเข้มแข็งของพื้นที่และพื้นที่เองก็มีโจทย์และข้อสงสัยที่อยากรู้อยู่แล้วว่า กิจกรรมพัฒนาเด็กและเยาวชนที่เขาเพียรทำมาเมื่อหลายปีแล้วทำไมมันไม่ได้ผล มันไปติดขัดตรงไหน เราก็เอาเรื่องนี้มาเป็นประเด็นในการเรียนรู้ร่วมกันภายใต้การดำเนินงานวิจัยเพื่อศึกษาแนวทางการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขของเด็กและผู้ใหญ่ในชุมชน” ป.เช่ กล่าวถึงวิธีคิดในการสร้างความร่วมมือกับชุมชนและที่มาของโครงการ

ย้อนกลับไปในปี 2556 บ้านเมืองแกเคยเข้าร่วม **“โครงการชุมชนน่ายู่”** ภายใต้การสนับสนุนจาก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ที่เน้นการดูแลผู้สูงอายุและสิ่งแวดล้อมในชุมชน มีการปรับกลไกขยายการมีส่วนร่วมของชุมชนในรูปแบบ **“สภาผู้นำชุมชน”** จำนวน 45 คน แบ่งการดูแลออกเป็น 4 คุ่ม คือ หรดี บุรพา ทานตะวัน ทักษิณ ประชาณีวัต โดยคัดตัวแทนคุ่ม ปรารชญ์ชาวบ้าน ประธานกลุ่มอาชีพ เข้าร่วมแก้ปัญหาในชุมชน แต่กิจกรรมที่เกิดขึ้นไม่ได้มีการแบ่งบทบาทหน้าที่ให้ชัดเจน สภาผู้นำชุมชนยังขาดแรงบันดาลใจ ความรู้ และทักษะในการทำงานตามที่ตนเองรับผิดชอบ

ต่อมาในปี 2560 สรส. และมูลนิธิสยามกัมมาจลเชื่อมประสานกับ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ขยายขอบเขตการทำงานให้ลึกยิ่งขึ้น เทศบาลตำบลเมืองแกจึงได้ร่วมกับสภาผู้นำ ชุมชนบ้านเมืองแกเข้าร่วมเรียนรู้ภายใต้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ผลสำเร็จที่เกิดขึ้นคือ เกิดเป็น **“โมเดลประเทศเมืองแก”** โดยจำลองการบริหารแบบประเทศ มีรัฐมนตรีเข้ามาดูแลและรับผิดชอบจากกระทรวงต่าง ๆ ซึ่งในท้ายที่สุดชุมชนบ้านเมืองแกสามารถสร้างกลไกพึ่งตนเองในการพัฒนาหมู่บ้าน มีการจัดหาทีมงานที่เหมาะสม ทำให้ปัญหาของชุมชนได้รับการแก้ไข และพัฒนาให้ดีขึ้น นอกจากนี้ยังเกิดกลไกการขับเคลื่อนงาน **“โรงเรียนครอบครัว”** และ **“โรงเรียนชุมชน”** มีคณะทำงานที่เป็นคนในชุมชนร่วมกับครู ให้เด็กคิดทำโครงการในชุมชน เช่น กิจกรรมส่งเสริมเรื่องอาชีพ โดย **นายจักรกฤษณ์ พาณิชย์กิจเจริญ นายกเทศมนตรีตำบลเมืองแก ได้จัดสรรงบประมาณในรูปแบบของ “กองทุน” ไว้รองรับการทำกิจกรรมของเยาวชน**

จากการทำโครงการพัฒนาชุมชนที่หลากหลายและครอบคลุมผู้คนทุกเพศทุกวัย ทำให้เมืองแกมีฐานทุนทรัพยากรบุคคลที่มีความกระตือรือร้นในระดับหนึ่ง อย่างไรก็ตามเนื่องด้วยไม่ได้ผนึกกำลังร่วมกันอย่างชัดเจนจึงทำให้ยังมีการทำงานแบบแยกส่วนและขาดการสื่อสารกันระหว่างกลุ่มและหน่วยงาน บทเรียนจากการทำงานร่วมกันในชุมชนพอสรุปได้ว่า แม้จะมีกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชนทั้งในและนอกระบบ ทั้งจากเทศบาลและหน่วยงานภาคีเครือข่าย แต่ก็เป็นการทำงานที่ไม่ต่อเนื่องต่างคนทำตามตัวชี้วัดของหน่วยงานตนเอง ขาดการวางกรอบแนวทางการสนับสนุนและกรอบงบประมาณแบบบูรณาการจากแต่ละหน่วยงาน

นอกจากนี้ผู้รับผิดชอบโครงการคือเจ้าหน้าที่ของเทศบาลตำบลเมืองแกก็ยังขาดความรู้และทักษะในการทำงานด้านเยาวชนมองว่าเป็นภาระงาน โครงการกิจกรรมที่พัฒนาเยาวชนยังไม่มีเอกภาพ ขาดการวางเป้าหมายร่วมกันว่ากิจกรรมที่ทำไม่ต่อเนื่องต่างหน่วยงานที่เข้ามาสนับสนุนต่างทำตามตัวชี้วัดของตนเอง ขาดการตั้งเป้าหมายที่มาจากมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน และการตัดสินใจสนับสนุนของท้องถิ่นมาจากการตัดสินใจของผู้บริหารท้องถิ่นเพียงฝ่ายเดียว แม้จะมีการตั้ง **“คณะกรรมการเด็กและเยาวชน”** เป็นศูนย์กลางทำงานร่วมกันแต่เป็นการจัดตั้งโดยกลุ่มแกนนำหลักที่ดำเนินโครงการเท่านั้น

ใช้ “วิจัย” แก้ปัญหาชุมชน

ปี พ.ศ. 2560 และเมื่อ สรส. และมูลนิธิสยามกัมมาจล เชื่อมประสานกับ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น เพื่อต่อยอดการทำงานให้ลงลึกยิ่งขึ้น เทศบาลตำบลเมืองแกจึงได้ร่วมกับสภาผู้นำชุมชนบ้านเมืองแกเข้าร่วมเรียนรู้ภายใต้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น

“พอ **ป.เช-สุรศักดิ์ สิงหาร ปลัดเทศบาลตำบลเมืองแก** มาชวนทำวิจัย ก็เลยเอาเรื่องนี้เข้าที่ประชุม ทั้งผู้ใหญ่และทีมก็เห็นด้วย ตอนนั้นเราเห็นปัญหาใหญ่ ๆ ในชุมชน 2 เรื่อง ปัญหาเด็กเยาวชนและผู้สูงอายุที่ไม่สนใจกิจกรรมทางสังคม คิดกันว่าทำอะไรเราจึง “ถอดหัวใจ” ของเด็กได้ว่า เพราะอะไรเขาถึงชอบยกพวกตีกัน ทำไมชอบแว่นเสียดัง ประกอบกับคิดว่าทำอะไรเราจึงจะสร้างเด็กของเราได้เลย คิดกันว่าถ้าอย่างนั้นเราเอาทั้ง 2 เรื่องมาเป็นโจทย์วิจัยได้ไหม ก็เลยเกิดเป็น **โครงการแนวทางการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขระหว่างผู้สูงอายุกับเด็กและเยาวชนบ้านเมืองแก**” ผู้ใหญ่เป็นอธิบายวิธีตั้งโจทย์

ด้าน **ป.เช-สุรศักดิ์ สิงหาร ปลัดเทศบาลตำบลเมืองแก** บอกว่า เหตุผลที่เลือกเมืองแกเป็นพื้นที่ปฏิบัติ การวิจัยเพื่อต่อยอดโครงการนั้ก็ถักทอชุมชน เนื่องจากเห็นว่าบ้านเมืองแกหมู่ 3 มีต้นทุนการทำงานค่อนข้างสูง มีคณะกรรมการหมู่บ้านที่ผ่านการทำงานมาแล้วหลายเรื่องหลายประเด็น หากชวนมาทำวิจัยเพื่อต่อยอดและพัฒนาทักษะของการเป็นนักวิจัย จะทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งมากขึ้น

“ผมเห็นโอกาสว่าชุมชนมีโครงสร้างการทำงานค่อนข้างแข็งแกร่ง เรามีต้นทุนที่ดี โดยเฉพาะเรื่อง ‘สภาผู้นำชุมชน’ แล้วก็มีการขับเคลื่อนงานในส่วนของงานด้านสาธารณสุขกับผู้สูงอายุมาก่อน ทีมเขาถูกเซตไว้แล้วตั้งแต่ตอนที่ผู้ใหญ่เริ่มเข้ามาในปี พ.ศ. 2556 ผมเห็นความเข้มแข็งของพื้นที่ และพื้นที่เองก็มีโจทย์และข้อสงสัยที่อยากรู้อยู่แล้วว่า กิจกรรมพัฒนาเด็กและเยาวชนที่เขาเพียรทำมาเมื่อหลายปีแล้วทำไมมันไม่ได้ผล มันติดขัดตรงไหน เราก็เอาเรื่องนี้มาเป็นประเด็นในการเรียนรู้ร่วมกันภายใต้โครงการวิจัยเรื่องแนวทางการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขระหว่างผู้สูงวัยกับเยาวชนบ้านเมืองแก” ป.เช กล่าวถึงที่มาของโครงการ

ภายใต้กระบวนการวิจัย ทีมวิจัยที่ประกอบด้วย ป.เช่ รับหน้าที่เป็นหัวหน้าโครงการวิจัยร่วมกับผู้ใหญ่เบิ้มและทีมวิจัยชาวบ้านคนอื่น ๆ อาทิ สมหมาย รักชอบ, สงวน พงนะแก้ว ประธานสตรีเมืองแก และทีมวิจัยซึ่งเป็นแกนนำจาก 4 คุ้มบ้าน รวมทั้งสิ้น 12 คน ซึ่งทุกคนมาด้วยใจทั้งสิ้น

เนื่องจากเป็นงานวิจัยเชิงปฏิบัติการ กระบวนการสำคัญคือการหา “เหตุ” ที่แท้จริงของปัญหา กิจกรรมในโครงการวิจัยจึงถูกออกแบบให้ไปศึกษาสถานการณ์ปัญหาและความสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุกับเด็กและเยาวชนบ้านเมืองแก ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน รวมถึงสาเหตุและผลกระทบที่เกิดขึ้น ขณะเดียวกัน ก็ไปศึกษาทุนในชุมชนที่เหมาะสมและสอดคล้องกับการพัฒนาแนวทางการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขของผู้สูงอายุกับเด็กและเยาวชนบ้านเมืองแก กระทั่งค้นพบรูปแบบความสัมพันธ์ในครอบครัว 7 รูปแบบ คือ

แบบที่ 1 ครอบครัวที่อยู่กันพร้อมหน้า

แบบที่ 2 ครอบครัวที่รับภาระดูแลบุตรหลาน เนื่องจากพ่อแม่ต้องไปทำงานต่างจังหวัด ความเป็นอยู่ค่อนข้างอะลุ่มอล่วยซึ่งกันและกัน

แบบที่ 3 ครอบครัวที่ทะเลาะกับบุตรหลานประจำ ผู้ใหญ่คอยจับผิดเด็ก เป็นครอบครัวที่ไม่ค่อยมีความสุข

แบบที่ 4 ครอบครัวที่ดูแลบุตรหลานตามความลำบาก ผู้ปกครองสอนให้อยู่อย่างมัธยัสถ์ สอนให้เห็นคุณค่าของเงิน และเด็ก ๆ จะตั้งใจเรียน

แบบที่ 5 ครอบครัวที่อยู่กับลูกหลานตามลำพัง ซึ่งจะมีโลกส่วนตัวสูง และไม่เข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน

แบบที่ 6 ครอบครัวที่ผู้สูงอายุดูแลกันเอง และต้องดูแลคนพิการ ส่วนมากมักไม่เข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม

แบบที่ 7 ครอบครัวที่ทะเลาะกันเองเป็นประจำ แน่นนอนคือไม่มีความสุข ทั้งเด็กและผู้ใหญ่

ข้อค้นพบนี้บอกทีมวิจัย ว่า บุตรหลานที่อยู่กับผู้สูงอายุที่เอาใจใส่ อบรมสั่งสอน จะส่งผลต่อพฤติกรรมเชิงบวกของเด็ก

และไม่เฉพาะ “การเลี้ยงดู” เท่านั้นที่ตัดขาดเด็กออกจากกิจกรรมทางสังคมและการเรียนรู้ที่จะต้องเป็นไปตามวัย ซึ่งข้อค้นพบของทีมวิจัยระบุว่า “การศึกษา” ก็ดึงเด็กออกไปเช่นกัน

“บางทีลูกกำลังเข้ามาร่วม พ่อแม่ก็มาตามเพื่อให้กลับไปทำการบ้าน และบอกว่าไม่ต้องมาทำอันนี้หรือลูกไปทำการบ้าน ตรงนี้สะท้อนให้เห็นว่า เด็กเรียนหนังสือเยอะ รายงานเยอะ ต้องอ่านหนังสือ ต้องทำการบ้าน ผู้ปกครองจึงไม่ค่อยให้อยากมาร่วมกิจกรรม บางทีเสาร์ อาทิตย์ เด็กแทบจะหายไปเลยทั้งหมู่บ้าน โรงเรียนก็จะเน้นเรื่องวิชาการของเขา แต่เรื่องวิชาชีพ วิชาชีพมีน้อยมากเลย” ผู้ใหญ่บ้าน บอก

การค้นพบความสัมพันธ์ของครอบครัว 7 ลักษณะ และเมื่อรวมกับผลการศึกษาเรื่อง “ทุนทางวัฒนธรรม” และ “อาชีพเกษตร” ของคนในชุมชน ทำให้ทีมวิจัยเห็นโอกาสในการสร้างความสัมพันธ์เพื่อลดช่องว่างระหว่างวัยผ่านการทำกิจกรรมปลูกผักแปลงรวมและสวนข้างบ้านสานสัมพันธ์สองวัย กระทั่งโครงการวิจัยเสร็จสิ้นลง ปลูกแปลงรวมและสวนข้างบ้านได้กลายเป็นแหล่งเรียนรู้ที่พ่อแม่ผู้ปกครองและเด็ก ๆ ทั้ง 40 ครอบครัวใช้แลกเปลี่ยนความรู้เรื่องการปลูกผัก

กล่าวได้ว่าการทำวิจัยระยะที่ 1 ทีมวิจัยบ้านเมืองแกลได้ค้นพบรูปแบบการอยู่ร่วมกันของคนทั้งสองวัย ทำให้ผู้สูงอายุเริ่มออกมาทำกิจกรรมทางสังคมมากขึ้น และที่สำคัญเสียงแว่นรถก็เริ่มหายไป 100 เปอร์เซ็นต์

ต่อมา มูลนิธิสยามกัมมาจล ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) ร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) หรือ สกว. เดิม ได้สนับสนุนทุนวิจัยให้ทีมนักวิจัยต่อยอดงานวิจัยในระยะที่ 2 หัวข้อ **โครงการพัฒนาระบบและกลไกการพัฒนาเด็กและเยาวชนตำบลเมืองแกลอย่างมีส่วนร่วม** ในครั้งนี้ จึงดำเนินโครงการบนเป้าหมายของการสร้างการมีส่วนร่วม มีการระดมความคิดเพื่อตั้งโจทย์วิจัยร่วมกันจากภาคีเครือข่ายทุกหน่วยงานร่วมกับเทศบาล มีการทบทวนปัญหาสถานการณ์เด็กและเยาวชน และวางกรอบแนวทางที่จะไปให้ถึงเป้าหมายที่กำหนดไว้โดยจะกล่าวถึงต่อไปใน “วิธีตั้งโจทย์โครงการเด็กและเยาวชน”



วิธีตั้งโจทย์โครงการเด็กและเยาวชน

ที่มาของการตั้งโจทย์การวิจัยครั้งนี้ มาจากการวางเป้าหมายการพัฒนาเด็กและเยาวชนในระยะยาว 5 ปี และการตั้งคำถามเพื่อหาแนวทางสร้างระบบและกลไกการพัฒนาเด็กและเยาวชนที่ช่วยหนุนเสริมการแก้ไขปัญหาสถานการณ์เด็กและเยาวชนในชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง แบ่งเป็น 2 ส่วน ได้แก่ เด็กในระบบและนอกระบบการศึกษา

เป้าหมายการพัฒนาเด็กในระบบ ระดับมัธยมศึกษาและประถมศึกษา

- นักเรียนต้องจบการศึกษามัธยมตอนต้นทุกคน ไม่ลาออกกลางคัน
- นักเรียนที่เรียนในระบบโรงเรียนต้องเรียนอย่างมีความสุข
- นักเรียนได้เรียนรู้อาชีพเกษตร สามารถนำไปใช้ได้อย่างน้อย 3 อาชีพ

เป้าหมายการพัฒนาเด็กนอกระบบ

- เด็กค้นพบความชอบ ความถนัดของตนเอง
- เด็กสามารถดำรงชีวิตในสังคมอย่างมีคุณภาพ และมีอาชีพที่สามารถสร้างรายได้
- เด็กและเยาวชนตำบลเมืองแกลงเป็นผู้มีความรู้ เห็นคุณค่า รักและร่วมพัฒนาท้องถิ่น

ชุมชนในฐานะเป็นกลไกสำคัญในการดูแลเด็กทั้งในและนอกระบบ ตั้งคำถามต่อยอดว่าจะมีกรอบในการพัฒนาเด็กและเยาวชนอย่างไร? กลไกที่มีอยู่จะเข้าไปสนับสนุนให้โรงเรียนทำกิจกรรมร่วมกับชุมชนอย่างไรบ้าง? เพื่อสร้างระบบและกลไกการพัฒนาเด็กและเยาวชนตำบลเมืองแกลงแบบมีส่วนร่วมที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

สำหรับกลุ่มเป้าหมายของโครงการจึงประกอบด้วยชุมชน 10 ชุมชน โรงเรียนประถมศึกษา 6 โรงเรียน โรงเรียนมัธยมศึกษา 1 โรงเรียน และภาคีเครือข่ายที่เคยขับเคลื่อนกิจกรรมเด็กและเยาวชนในเทศบาลตำบลเมืองแกลง ได้แก่

- 1) กลุ่มชุมชนพื้นที่ต้นแบบโครงการวิจัยระยะแรก บ้านเมืองแกลง หมู่ที่ 3 เป็นพื้นที่ขยายผลในการทำวิจัยเพิ่มเติม
- 2) กลุ่มชุมชนที่เทศบาลสนับสนุนกิจกรรมด้านเด็กและเยาวชนมาก่อน 5 ชุมชน ได้แก่ หมู่ที่ 4 บ้านหนองม่วง หมู่ที่ 1 บ้านหนองยาง หมู่ที่ 2 บ้านหนองคูน้อย หมู่ที่ 18 บ้านสระบัว และหมู่ที่ 10 บ้านกุง

- 3) กลุ่มชุมชนบ้านท่าศิลา 4 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนบ้านท่าศิลา หมู่ที่ 5 บ้านโคกลำม หมู่ที่ 6 บ้านโนนสาย หมู่ที่ 7 บ้านท่าวังหิน หมู่ที่ 17 ที่เคยได้รับการสนับสนุนกิจกรรมด้านเด็กและเยาวชนนอกระบบ
- 4) กลุ่มชุมชนบ้านหนองม่วง เคยได้รับสนับสนุนงบประมาณผ่านโครงการโรงเรียนชุมชน
- 5) โรงเรียนเมืองแกพิทยาสรรค์ ได้รับงบประมาณจากเทศบาลตำบลเมืองแกในโครงการโรงเรียนครอบครัว
- 6) โรงเรียนประถมศึกษาจำนวน 6 แห่ง ทีมงานเก็บข้อมูลบริบทโรงเรียนสรุปบทเรียนการดำเนินงานที่ผ่านมา และมีงบประมาณสนับสนุนการดำเนินการหลักสูตรท้องถิ่นด้านอาชีพ ในปี 2563 โรงเรียนละ 40,000 บาท

ทั้งนี้ จากการวิเคราะห์ข้อมูลและปัญหาในชุมชน นำมาสู่โครงการย่อย 3 โครงการที่ตอบโจทย์เป้าหมายการพัฒนาเด็กและเยาวชนทั้งในและนอกระบบ ได้แก่

1. โครงการย่อยศึกษาเรียนอย่างไรให้มีความสุข โรงเรียนเมืองแกพิทยาสรรค์

ตำบลเมืองแกมีโรงเรียนระดับประถมศึกษา 6 โรงเรียน และระดับมัธยมศึกษา 1 โรงเรียน ในระยะเริ่มต้นโครงการเรียนอย่างไรให้มีความสุข มุ่งทำงานกับนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ก่อน โรงเรียนเมืองแกพิทยาสรรค์เป็นโรงเรียนประชารัฐตามโครงการความร่วมมือระหว่างมูลนิธิสยามกัมมาจลและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาที่ 33 จังหวัดสุรินทร์ มีความพยายามพัฒนาครูผู้สอนด้วยการสนับสนุนให้ได้เรียนรู้การออกแบบการเรียนการสอนกับโรงเรียนลำปลายมาศพัฒนา ในรูปแบบจิตตศึกษา และ PBL: Problem Based Learning ดำเนินโครงการมาแล้วเป็นระยะเวลา 1 ปี การศึกษา

จากเดิมผลการจัดการเรียนการสอนในปีการศึกษา 2561 พบว่า นักเรียนบางคนยังมีปัญหาผลการเรียน ติด 0, ร และ มส. เนื่องจากไม่เข้าเรียน และเบื่อหน่ายการเรียน รวมถึงพฤติกรรมเสี่ยงอื่น ๆ เช่น ยาเสพติด ใช้เวลากับโซเชียลมีเดียมากเกินไป และความสัมพันธ์ระหว่างเพศหญิงกับเพศชายในช่วงวัยรุ่น ด้านการสอนของครู พบว่า

ครูไม่มีวิธีการสอนที่แปลกใหม่ ผู้ปกครองขาดการติดตามเอาใจใส่การเรียนรู้ของนักเรียน ด้วยปัจจัยเงื่อนไขที่กล่าวมาทั้งหมดทำให้นักเรียนไม่มีความสุขในการเรียน โรงเรียนจึงมีความจำเป็นต้องพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาของโรงเรียน ออกแบบแนวทางการเรียนอย่างไรให้มีความสุขตามช่วงวัย ให้ครูหันมาศึกษากระบวนการเรียนรู้ที่เด็กอยากเรียน ผู้ปกครองติดตามและให้ความร่วมมือกับกิจกรรมของโรงเรียน และดูแลเอาใจใส่การเรียนรู้ของนักเรียน เป็นต้น

2. โครงการย่อยศึกษารูปแบบการส่งเสริมกีฬาชุมชนท่าศิลา 4 หมู่บ้าน

ชุมชนท่าศิลาประกอบด้วย บ้านท่าศิลา หมู่ 5, บ้านโคกลำม หมู่ 6, บ้านโนนสาย หมู่ 7 และบ้านท่าวังหิน หมู่ 17 ในพื้นที่ตำบลเมืองแก อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ เอกลักษณะในการรวมตัวทำกิจกรรมของชุมชนก็คือ การเล่นกีฬา ในอดีตมีการจัดแข่งขันมวยวัด, ฟุตบอลเชื่อมสัมพันธ์, ฟุตบอลกรุงเทพฯ-บ้านนอก, กีฬาสีเชื่อมความสัมพันธ์ 4 หมู่บ้าน และกีฬาตำบล ส่วนกีฬาที่จัดต่อเนื่องมาถึงปัจจุบัน ได้แก่ กีฬาสีเชื่อมสัมพันธ์ 4 หมู่บ้านที่จัดขึ้นระหว่างชุมชนท่าศิลา 4 หมู่ร่วมกับโรงเรียน, กีฬาตำบลเชื่อมสัมพันธ์ และกีฬาชุมชน เช่น กีฬาได้ฝุ่นคัพและฟุตบอล

จากการศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชน ทำให้เชื่อได้ว่า กีฬาฟุตบอลเป็นรูปแบบการส่งเสริมกีฬาที่เหมาะสมกับชุมชนท่าศิลา 4 หมู่บ้านเพราะสามารถเชื่อมโยงประสานทุกกลไกมาช่วยขับเคลื่อนงานเด็กและเยาวชนในพื้นที่ได้ ทั้งนี้สถานการณ์ปัญหาเด็กและเยาวชนจากทั้ง 4 หมู่บ้าน มักพบเด็กและเยาวชนรวมกลุ่มรวมตัวทะเลาะวิวาทกับชุมชนอื่น การดื่มสุรา ดินทุหรี่ ขับรถเสียงดัง แข่งรถจักรยานยนต์ เปิดเพลงส่งเสียงรบกวน ติดเกม ติดสื่อออนไลน์ ไม่ชอบงานวิชาการ เด็กติดมือถือ และใช้เวลาเที่ยวเตร่ไม่รับผิดชอบงานบ้านและกิจกรรมงานของครอบครัว

3. โครงการย่อยศึกษารูปแบบการส่งเสริมให้เด็กทำกิจกรรมด้านเกษตรอินทรีย์ร่วมกับผู้ปกครองบ้านเมืองแก

อาชีพหลักของชาวบ้านบ้านเมืองแก หมู่ที่ 3 อำเภอนาทม จังหวัดสุรินทร์ คือ การทำเกษตร บ้านเมืองแกมีพื้นที่ในเขตชุมชนทั้งสิ้น 2,717 ไร่ ในจำนวนนี้เป็นพื้นที่ทำเกษตรอินทรีย์ 613 ไร่ จาก 61 ครัวเรือน การทำนาแต่เดิมใช้ต้นทุนสูงเนื่องจากชาวนาส่วนใหญ่ใช้ปุ๋ยเคมีและยากำจัดศัตรูพืช ภายหลังเมื่อได้รับการส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ ชุมชนเปลี่ยนวิถีหันมาทำนาเกษตรอินทรีย์มากขึ้นเพราะเห็นความสำคัญเรื่องสุขภาพ สิ่งแวดล้อม และการลดต้นทุนการผลิต มีการตั้งศูนย์เรียนรู้ด้านเกษตรอินทรีย์เป็นศูนย์ฝึกอบรมเกษตรกรตำบลเมืองแก แบ่งฐานการเรียนรู้ออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ ปศุสัตว์ การปลูกพืชบำรุงดิน เช่น พืชหลังนา การคัดเมล็ดพันธุ์ข้าว การทำสารกำจัดศัตรูพืช และการทำเกษตรผสมผสาน ซึ่งถือว่าเป็นจุดแข็งของชุมชนบ้านเมืองแก ที่สามารถส่งต่อองค์ความรู้ให้กับเด็กและเยาวชนได้ จากการสำรวจพบว่า ครอบครัวยุคใหม่ทำนาอินทรีย์ที่มีเด็กและเยาวชนเป็นสมาชิกอยู่มีทั้งสิ้น 38 ครัวเรือน



รูปแบบระบบกลไกสนับสนุนเด็กและเยาวชน

จากการทำงานแบบแยกส่วน ตัวใครตัวมันในแต่ละหน่วยงาน ทั้งในระดับ ครอบคลุม โรงเรียน ชุมชนและท้องถิ่นปี 2563 งานพัฒนาเด็กและเยาวชนเทศบาล เมืองแกลงขยายให้เป็นงานที่ทำทั้งตำบล โดยกลไกทุกระดับเข้ามามีส่วนร่วมในการ วางเป้าหมายและกระบวนการในแต่ละส่วนบนฐานข้อมูลเดิม นำบทเรียนมาวิเคราะห์ ร่วมกันผ่านคณะกรรมการพัฒนาเด็กและเยาวชนที่เป็นหน่วยงานศูนย์กลาง มีคณะกรรมการพัฒนาเด็กและเยาวชนทำหน้าที่จัดทำแผนยุทธศาสตร์ จัดสรรงบประมาณ ติดตามและสนับสนุนการปฏิบัติการและประเมินผลการดำเนินงานของแต่ละส่วนอย่างต่อเนื่อง โดยสามารถสรุประบบกลไกสนับสนุนงานเด็กและเยาวชนตำบลเมืองแกลง ดังนี้

เทศบาลตำบลเมืองแกลง

ในฐานะผู้มีหน้าที่ดูแลการแก้ปัญหาเด็กและเยาวชน ได้แบ่งแนวทางการทำงาน ด้านเด็กและเยาวชนออกเป็น 3 ระดับ ดังนี้

1. **กลไกแก้ปัญหาเด็กในระบบ** มีการเชิญผู้อำนวยการสถานศึกษา มาระดม ปัญหาและสรุป วางแนวทางการแก้ปัญหาผ่าน **“โรงเรียนครอบครัว”** เน้นการสร้าง กิจกรรมให้เด็กได้เพิ่มการเรียนรู้แต่ละสาขาวิชาอย่างอิสระตามใจผู้เรียนมากขึ้น ส่งเสริมการเรียนรู้ด้านทักษะอาชีพในช่วง **“ลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้”** ตามนโยบาย ของรัฐบาล และให้ผู้ปกครองเข้าร่วมเป็นวิทยากรในชั้นเรียน แตกต่างจากเดิมที่ การเรียนการสอนในห้องเรียนไม่ได้ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมออกแบบ และไม่ได้เชื่อมโยงให้ ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมทั้งในและนอกห้องเรียน

2. **กลไกการแก้ปัญหาเด็กนอกระบบ** เดิมทีเทศบาลตำบลเมืองแกลงมีภาคี เครือข่ายและงบประมาณสนับสนุนจากหลายหน่วยงาน แต่ขาดการวางแผนร่วมกัน ทำให้ผลลัพธ์จากการทำงานไม่สร้างการเปลี่ยนแปลงที่เป็นรูปธรรม ต่อมาได้ สร้างเครือข่ายการทำงานผ่านผู้นำและคนในชุมชน ให้ช่วยเป็นหูเป็นตาและร่วมเป็น ทีมงานในการดำเนินโครงการ

3. **กลไกในระดับชุมชน** เชื่อมตัวเด็กเยาวชนและผู้ปกครอง ทีมงานวิจัยสำรวจ สถานการณ์ปัญหาเด็กเยาวชนในชุมชน แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้นำชุมชนถึง

แนวทางแก้ปัญหาให้คณะกรรมการคุ้ม, ผู้นำชุมชน และคณะกรรมการหมู่บ้านได้สรุปปัญหาของแต่ละชุมชน โดยเทศบาลตำบลเมืองแกมุ่งให้ทุกชุมชน **“สร้างพื้นที่กลาง”** เพื่อส่งเสริมกิจกรรมของเด็กและเยาวชนจากความต้องการของเด็กและเยาวชนเอง เสาะหาปราชญ์ชุมชน และทุนด้านทรัพยากรมาช่วยออกแบบกิจกรรม ตั้งตัวแทนคณะกรรมการพัฒนาเด็กและเยาวชนในระดับหมู่บ้าน คอยเชื่อมประสานกับครอบครัว เช่น เข้าไปทำความเข้าใจให้ผู้ปกครองตระหนักถึงปัญหาที่จะส่งผลต่อเด็ก หากเด็กไม่ได้รับการดูแลเอาใจใส่ ทั้งนี้ สำหรับเด็กที่ไม่มีผู้ปกครองดูแลหรือมีฐานะยากจน คณะกรรมการพัฒนาเด็กและเยาวชนจะเข้าไปมีบทบาทกระตุ้นให้เด็กและเยาวชน เข้ามามีส่วนร่วมกับกิจกรรมต่าง ๆ ที่ถูกจัดขึ้นผ่านโครงการ

แนวคิดการจัดการ

กระบวนการสำคัญของงานวิจัยเชิงปฏิบัติการ คือการหา **“เหตุ”** ที่แท้จริงของปัญหา กิจกรรมในโครงการวิจัยช่วงแรกถูกออกแบบให้ศึกษาสถานการณ์ปัญหาและความสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุกับเด็กและเยาวชนบ้านเมืองแกตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน รวมถึงสาเหตุและผลกระทบที่เกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ที่แตกร้างและไม่แน่นแฟ้น ขณะเดียวกันก็ศึกษาทุนชุมชนที่เหมาะสมและสอดคล้องกับการพัฒนาแนวทางการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขของผู้สูงอายุกับเด็กและเยาวชนบ้านเมืองแก

ส่วนแนวทางการจัดการในโครงการศึกษาการพัฒนากระบวนและกลไกการพัฒนาเด็กและเยาวชนตำบลเมืองแกอย่างมีส่วนร่วม ขยายขอบเขตการทำงานออกเป็นโครงการย่อยที่เน้นบูรณาการทำงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งชุมชน – ผู้นำ ผู้รู้และคนในชุมชน โรงเรียน – ผู้บริหาร ครู และนักเรียน รวมถึงผู้ปกครอง จึงต้องมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกันและวางเป้าหมายระยะยาวร่วมกัน

วิธีการทำงานผ่านโครงการเด็กและเยาวชน

โครงการย่อยแต่ละโครงการ มีกลุ่มเป้าหมายที่เป็นตัวละครหลักแตกต่างกัน โครงการย่อยเรียนอย่างไรให้มีความสุข โรงเรียนเมืองแกพิทยาสรรค์ เน้นทำงานกับนักเรียนในสถานศึกษา โครงการย่อยรูปแบบการส่งเสริมกีฬาชุมชนท่าศิลา 4 หมู่บ้าน เน้นไปที่เด็กเยาวชนนอกระบบ และ โครงการย่อยรูปแบบการส่งเสริมให้เด็กทำกิจกรรมด้านเกษตรอินทรีย์ร่วมกับผู้ปกครองบ้านเมืองแก เน้นทำงานกับเด็กและเยาวชนทั้งในและนอกระบบ

ทั้งนี้ วิธีดำเนินการวิจัยในแต่ละโครงการย่อย แบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอนหลักที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ได้แก่

1. การศึกษาข้อมูลบริบทพื้นที่เป้าหมาย

ทีมงานประชุมวางกรอบการศึกษาชุมชนแบบมีส่วนร่วมโดยการสำรวจ สัมภาษณ์ และการประชุมกลุ่มย่อย ระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องกับโครงการ ไม่ว่าจะเป็นทีมนักวิจัย พี่เลี้ยงชุมชน ผู้นำชุมชน ครูโรงเรียนเมืองแกพิทยาสรรค์ ผู้ปกครอง และแกนนำเด็กและเยาวชน

2. การศึกษาเก็บข้อมูลสถานการณ์เด็กและเยาวชนในพื้นที่เป้าหมาย

- ทบทวนข้อมูลเด็กและเยาวชนเทศบาลตำบลเมืองแกที่ผ่านมา
- ประชุมคณะทำงานจัดเก็บข้อมูลสถานการณ์ตามโจทย์
- ออกปฏิบัติการลงพื้นที่จัดเก็บข้อมูลเชิงพัฒนาการ เช่น จำนวนเยาวชน สถานการณ์เด็กและเยาวชน ความเสี่ยงและศักยภาพเด็กและเยาวชน
- จัดเวทีคืนข้อมูลสะท้อนมุมมองของชุมชนต่อเด็กและเยาวชน

3. การสรุปบทเรียนการปฏิบัติงานที่ผ่านมาของเด็กและเยาวชนในระดับหมู่บ้าน

- ศึกษาข้อมูลจากเอกสารการดำเนินโครงการที่มีอยู่เดิม (เอกสารมือสอง)
- จัดประชุมหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อชี้แจงให้ทราบถึงบทเรียนความสำเร็จ/ไม่สำเร็จ

- ประชุมสรุปการพัฒนากลไกและกิจกรรมที่เหมาะสมในการทำงานด้านเด็กและเยาวชน

4. การกำหนดเป้าหมายแผนการดำเนินการพัฒนาเด็กและเยาวชนร่วมกับคณะทำงานทั้งหมด

ได้แก่ ชุมชนบ้านท่าศิลา ชุมชนบ้านเมืองแก เทศบาลตำบลเมืองแก โรงเรียนบ้านท่าศิลา และโรงเรียนเมืองแกพิทยาสรรค์

1. ประชุมกลไกตำบล ชุมชนและโรงเรียน เพื่อกำหนดเป้าหมาย แผนการขับเคลื่อนและบทบาทหน้าที่กลไกแต่ละหน่วย
2. ชุมชนและโรงเรียนนำเสนอกลไกแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนตามขั้นตอนกระบวนการแผนท้องถิ่น
3. ประชุมระดมความคิดเพื่อกำหนดเป้าหมายแนวทางการพัฒนาเด็กและเยาวชนของแต่ละชุมชนเป้าหมาย

5. การปฏิบัติการส่งเสริมสนับสนุนการยกระดับขยายผลการพัฒนาเด็กเยาวชนอย่างต่อเนื่อง

- การปฏิบัติการของชุมชนย่อย 3 โครงการ ติดตาม สนับสนุน ถอดความรู้และประเมินผล
- การประชุมถอดบทเรียน
- การนำเสนอและคืนข้อมูลระดับชุมชน โรงเรียน และตำบล

อย่างไรก็ตามก่อนกระจายทีมงานปฏิบัติการในแต่ละโครงการย่อย ทีมวิจัยได้จัดอบรมแกนนำเด็กและเยาวชน เพื่อให้เรียนรู้เครื่องมือและเทคนิคในการจัดเก็บข้อมูลบริบทชุมชน 4 ด้าน ได้แก่ สังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และทรัพยากร รวมทั้งฝึกทักษะการฝึกตั้งคำถาม การสรุปรวบรวมประเด็นในการจัดเก็บข้อมูลบริบทชุมชน เช่น แผนผังชุมชน ผังทรัพยากร และผังข้อมูลด้านเศรษฐกิจชุมชน

ทั้งนี้ในแต่ละโครงการย่อมมีขั้นตอนการทำงาน โดยสังเขป ดังนี้

1. โครงการย่อยศึกษาเรียนอย่างไรให้มีความสุข โรงเรียนเมืองแกพิทยาสรรค์

โรงเรียนเมืองแกพิทยาสรรค์ ตั้งอยู่หมู่ที่ 10 บ้านกง ตำบลเมืองแก อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดสุรินทร์ เปิดสอนตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 มีทีมงานวิจัย ผู้บริหารและครู รวมเด็กและเยาวชน ทั้งหมด 12 คน เข้าร่วมปฏิบัติการ

ขั้นตอนการทำงาน

1. ดำเนินการประชุมวางแผนงาน กำหนดกลุ่มเป้าหมายเป็นนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนเมืองแกพิทยาสรรค์
2. เก็บข้อมูลโดยชวนเยาวชนนักวิจัยออกแบบสอบถามความพึงพอใจในการเรียนแต่ละวิชาแก่กลุ่มเป้าหมาย เช่น วิชาที่ชอบ/วิชาที่ไม่ชอบพร้อมอธิบายเหตุผล สะท้อนถึงสิ่งที่จะทำให้มีความสุขในการเรียน จากการสำรวจพบว่า
 - วิชาที่เด็กชอบ มาจากครูผู้สอน สอนเข้าใจง่าย เรียนสนุกได้ออกไปเล่นกลางแจ้ง ได้ทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่ไม่เคยทำ มีกิจกรรมการประกอบอาหารร่วมกับเพื่อน ครูใจดี มีเกมให้เล่น ใช้สื่อประกอบการเรียนการสอน และชอบการกระตุ้นให้คิด
 - วิชาที่เด็กไม่ชอบ มีสาเหตุมาจากการอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ เช่น ในวิชาภาษาอังกฤษ การสับสนในการเรียนเพราะเนื้อหาของแต่ละวิชามีมาก ไม่ชอบตัวเลขและการคำนวณ ครูพูดไม่เพราะพูดนอกเรื่องและไม่ตรงกับเนื้อหา
3. สร้างแรงบันดาลใจในการเรียนและออกแบบการเรียนการสอนใหม่ 7 วิชา ได้แก่ วิชาประวัติศาสตร์ คณิตศาสตร์ พลศึกษา วิทยาศาสตร์ วิทยาศาสตร์คำนวณ ภาษาอังกฤษ และภาษาไทย
 - เล่นเกมมาก่อนเข้าสู่บทเรียน ใช้ห้องโถงห้องประชุมรวมเด็กนักเรียนทั้ง 30 คนเป็นชั้นเรียนเพื่อให้นักเรียนต่างห้องได้เรียนรวมกัน
 - ทีมวิจัยสนับสนุนงบประมาณในการนำวัสดุมาประกอบการสอนเป็นเงิน 16,000 บาท

- เพราะการสอนที่ผ่านมาจากวัสดุอุปกรณ์สื่อการสอนทำให้การสอนไม่น่าสนใจ
- ปรับตารางเรียนให้เอื้อต่อการสอนแบบต่อเนื่อง จากเดิมเวลาเรียนคาบละ 50 นาที มาเน้นเรียนต่อเนื่องเป็น 4 ชั่วโมง
- ครูผู้สอนส่งแผนการสอนให้ทีมวิจัย เพื่อนำเสนอต่อผู้บริหารโรงเรียน ก่อนอนุญาตให้ครูใช้เพื่อดำเนินการสอน 7 วิชา วิชาละ 4 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ รวม 12 ชั่วโมง
- แบ่งเยาวชนรุ่นพี่นักวิจัยจำนวน 12 คนเข้าสังเกตการเรียนของนักเรียน และวิธีการสอนของครูผู้สอน

2. โครงการย่อยศึกษารูปแบบการส่งเสริมกีฬาชุมชนท่าศิลา 4 หมู่บ้าน

มีทีมงานวิจัย ผู้นำชุมชน รวมเด็กและเยาวชน ทั้งหมด 22 คนร่วมปฏิบัติการ

ขั้นตอนการดำเนินงาน

1. ประชุมทีมวิจัยเพื่อชี้แจงทำความเข้าใจโครงการ แบ่งบทบาทหน้าที่ และวางแผนงานอย่างชัดเจน
2. จัดเวทีชี้แจงทำความเข้าใจให้กับผู้นำชุมชน ผู้ปกครอง แกนนำเด็กและเยาวชน รวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ให้รับรู้กรอบการวิจัยและวิธีการดำเนินงาน เพื่อให้เกิดความเข้าใจถึงบทบาทหน้าที่ในการศึกษาวิจัย และเข้าใจพฤติกรรมของเด็กและเยาวชน
3. จัดเวทีอบรมทีมวิจัยเพื่อเพิ่มศักยภาพการเก็บข้อมูลแบบมีส่วนร่วม การตั้งคำถาม การเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อให้ทีมงานวิจัยมีเครื่องมือทำงานที่ชัดเจน
4. แนวทางการเก็บข้อมูลสถานการณ์เด็กและเยาวชนชุมชนท่าศิลา 4 หมู่บ้าน ใช้แผนผังด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และทรัพยากร ศึกษาประวัติของชุมชนบ้านเมืองแต่ละยุคสมัย ประเพณีวัฒนธรรมในด้านต่าง ๆ รวมทั้งทุนและองค์กรชุมชน แล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เพื่อดำเนินการในขั้นต่อไป

5. ทดลองปฏิบัติการฝึกซ้อม “ทำศิลปะคาเดมี” เป็นระยะเวลา 1 เดือน เพื่อฝึกฝนทักษะ กติกาและระเบียบวินัยในการแข่งขันกีฬาฟุตบอลแก่เด็กและเยาวชนที่เข้าร่วมโครงการ ส่งผลให้ผู้ร่วมปฏิบัติการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านทักษะ ความรู้ จิตใจ และพฤติกรรม
6. ถอดบทเรียนประชุมสรุปที่มวิจัยเพื่อวิเคราะห์ สร้างข้อสรุปและข้อเสนอรูปแบบการส่งเสริมกีฬาเด็กและเยาวชนชุมชนทำศิลปะ 4 หมู่บ้าน
7. วางแผนงานจัดการโครงการทำศิลปะคาเดมีอย่างต่อเนื่อง

3. โครงการย่อยศึกษารูปแบบการส่งเสริมให้เด็กทำกิจกรรมด้านเกษตรอินทรีย์ร่วมกับผู้ปกครองบ้านเมืองแก

มีทีมงานวิจัย ผู้นำชุมชน รวมเด็กและเยาวชน ทั้งหมด 8 คน

ขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย

1. สํารวจข้อมูลฐานทุนด้านการทำเกษตรอินทรีย์ของบ้านเมืองแก ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันว่ามีวิวัฒนาการอย่างไร
2. เชิญปราชญ์ชาวบ้าน ตัวแทนกลุ่มเกษตรอินทรีย์มาให้ข้อมูลเกี่ยวกับการขับเคลื่อนกิจกรรมเกษตรอินทรีย์ของบ้านเมืองแก
3. ออกแบบแผนปฏิบัติการ วางกรอบการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านเกษตรอินทรีย์ให้เด็กและเยาวชนได้เรียนรู้ไม่ต่ำกว่า 5 ชนิด แบ่งหน้าที่กลุ่มเด็กและเยาวชนให้รับผิดชอบงาน ตั้งแต่การยกแปลงปลูก การเตรียมดิน การรดน้ำดูแลและนำผลผลิตออกจำหน่าย แล้วกลับมาสรุปบทเรียนในการปฏิบัติการ

เครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่นเรื่องการพัฒนาาระบบและกลไกการพัฒนาเด็กและเยาวชนตำบลเมืองแกอย่างมีส่วนร่วม ใช้เครื่องมือช่วยเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยดังต่อไปนี้

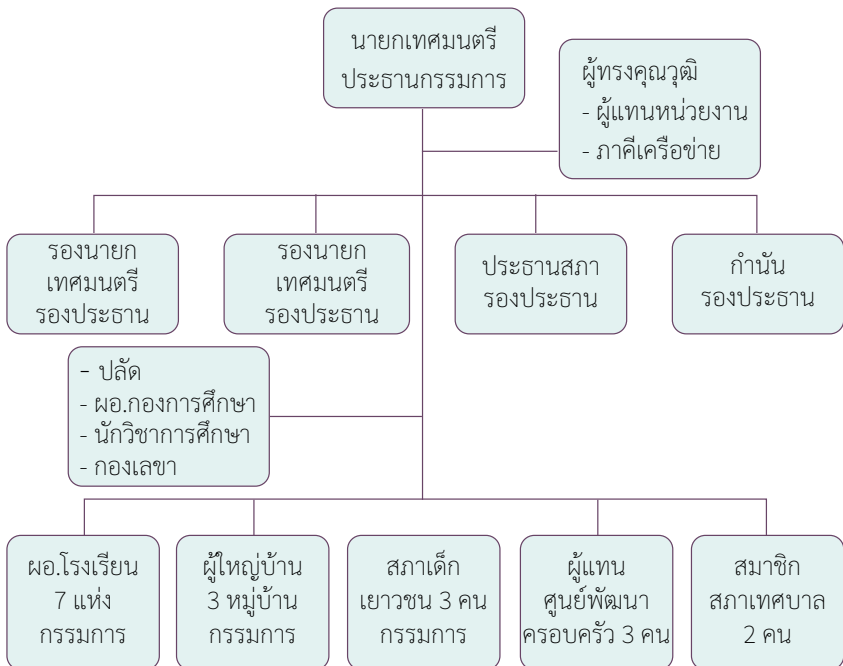
1. จัดเวทีประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อถอดบทเรียนและชี้แจงข้อมูลเกี่ยวกับโครงการวิจัย ทำความเข้าใจกับกลุ่มเป้าหมาย พร้อมทั้งการนำเสนอข้อมูลงานวิจัยเพื่อสร้างการตระหนักรู้สู่ชุมชน
2. การศึกษาสืบค้นข้อมูล การวิเคราะห์เอกสาร แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อรวบรวมข้อมูลนำเสนอและทำความเข้าใจร่วมกันภายในทีม
3. การใช้แบบสอบถามและการสัมภาษณ์ชาวบ้าน ผู้ปกครอง และครู เพื่อศึกษาสถานการณ์ของเด็กและเยาวชน
4. การสำรวจสภาพปัญหาและบทบาทเยาวชน เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับโครงการวิจัย
5. การบันทึกภาพกิจกรรม เพื่อใช้เป็นเอกสารในการอ้างอิงการปฏิบัติงานวิจัย



**“คณะกรรมการพัฒนาเด็กและเยาวชนตำบลเมืองแก”
รูปแบบระบบกลไกเทศบาลตำบลเมืองแก**

การเข้าร่วมหลักสูตรนักกักตอชุมชนตั้งแต่เริ่มแรกทำให้วิธิตัดเกี่ยวกับการทำงานของเจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลเมืองแกลเปลี่ยนแปลงไปอย่างสิ้นเชิง จากเดิมที่ทำงานเฉยเดียวในนามองค์กรก็เปลี่ยนมาเป็น **“สร้างความร่วมมือ”** กับหน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับผู้นำชุมชน ปรานซ์และผู้รู้ในชุมชน แต่ที่ดีไปกว่านั้นคือ กระบวนการของนักกักตอชุมชนทำให้เทศบาลตำบลเมืองแกล **“เห็นคนเห็นงาน”** ที่จะไปขับเคลื่อนต่อ

โครงสร้างคณะกรรมการพัฒนาเด็กและเยาวชนตำบลเมืองแก



เทศบาลตำบลเมืองแกลงได้ปรับปรุงกลไกการพัฒนาเด็กและเยาวชนตำบลเมืองแกลง โดยจัดตั้งเป็น “คณะกรรมการพัฒนาเด็กและเยาวชนตำบลเมืองแกลง” เพื่อเป็น คณะกรรมการกลางในการขับเคลื่อนงานเด็กและเยาวชน แทนการทำงานแบบ แยกส่วน โดยมีบทบาทหน้าที่ดังนี้

- จัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาเด็กและเยาวชนตำบลเมืองแกลง ตั้งแต่ กระบวนการหาปัญหา การวางแผนเป้าหมาย การสร้างตัวชี้วัด การพัฒนาร่วม กันกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และการของบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงาน ภายนอก
- พิจารณาแผนการพัฒนาเยาวชนพร้อมทั้งสนับสนุนการพัฒนาเด็กและ เยาวชนทั้งในและนอกระบบ ร่วมกับภาคีเครือข่าย
- ติดตามประเมินผลให้การสนับสนุนการดำเนินงานตามโครงการที่ได้รับการ พิจารณานุมัติงบประมาณทั้งงบประมาณที่ผ่านเทศบาลและจากการ สนับสนุนของภาคีเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง
- ติดตามตรวจสอบผลการดำเนินงานและงบการเงิน



ดอกผลของความพยายามแก้ปัญหาเด็กและเยาวชน บ้านเมืองแกล

ไกรสร เพรศแก้ว อายุ 39 ปี ตำแหน่งนักวิชาการศึกษา ทต.เมืองแกล อ.ท่าตูม จ.สุรินทร์ในฐานะที่เลี้ยงลูกได้ได้รับมอบหมายให้เป็นผู้ประสานงานหลักของทีมวิจัย และร่วมเป็นพี่เลี้ยงให้กับเยาวชนนักวิจัยในโครงการย่อยรูปแบบการส่งเสริมกีฬาชุมชน ท่าศिला 4 หมู่บ้าน โดยมีบทบาทในการประสานงานเชิงลึกกับโรงเรียน ผู้นำชุมชน และ กลุ่มเด็กและเยาวชน

ไกรสรให้เหตุผลว่าสาเหตุที่เลือกโจทย์วิจัยเรื่องการส่งเสริมกีฬาเป็นเพราะฐานทุนเดิมของชุมชนที่มีความโดดเด่นด้านกีฬา มีไอคอลลเป็นอดีตนักฟุตบอลมืออาชีพที่มีประสบการณ์การแข่งขันในระดับสโมสรอย่างสุรินทร์ซิตี้มาก่อน ที่ผ่านมามีการรวมกลุ่มเล่นกีฬาและฝึกซ้อมกันเป็นประจำอยู่ก่อนแล้ว ต่อมาเมื่อมีการเข้ามาของโครงการวิจัย ทำให้มีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ และได้รับการสนับสนุนจากภาคส่วนต่าง ๆ อาทิ มีการจัดซื้อชุดและอุปกรณ์กีฬาจากทางเทศบาล ได้รับความอนุเคราะห์สถานที่ฝึกซ้อมและที่พักแรมอย่างเป็นทางการจะลักษณะจากโรงเรียนบ้านท่าศिला ทั้งยังได้รับเงินสนับสนุนจากชาวชุมชน

การสนับสนุนเหล่านี้ทำให้มีเด็กและเยาวชนทั้งในและนอกระบบให้ความสนใจเข้าร่วมกิจกรรมจำนวนมาก เด็กนอกระบบบางคนกลับเข้าเรียนใหม่เพราะคำชักชวนของเพื่อน ๆ อีกหลายคนมีความใฝ่ฝันอย่างแรงกล้าถึงการเป็นนักฟุตบอลอาชีพ

อย่างไรก็ดี เมื่อมีการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 ทำให้การดำเนินงานหยุดชะงักลงเพียงแค่การเก็บข้อมูลและการรวบรวมเด็กเยาวชน ยังไม่ถึงขั้นลงมือเก็บตัวฝึกซ้อมจริง ทำให้เกิดการขาดช่วง เมื่อการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 ชาลงพบว่าเด็กเยาวชนบางส่วนหลุดออกไป และจำเป็นต้องรวบรวมเยาวชนขึ้นมาใหม่ “ที่ผ่านมารเรามีแค่การเตรียมตัวเฉย ๆ ยังไม่ได้ลงมือทำอะไรเลย แต่พอทั้งช่วงไปนาน เด็กเขาขึ้นชั้น เปลี่ยนที่เรียน ความสัมพันธ์กับเด็ก ๆ ก็ห่างเหินไปบ้าง ทำให้กลุ่มเด็กอาจไม่ใช่กลุ่มเดิม กลุ่มเดิมอาจจะเหลือสักครึ่งหนึ่งหรือ 15 คนจาก 30 คน แล้วก็ต้องหากกลุ่มใหม่”

การดำเนินการในระยะต่อไปจึงเป็นการใช้กลไกของเทศบาลจัดทำค่ายทำศิลปะคาเดมีเพื่อให้เป็นศูนย์ฝึกฟุตบอลในระยะยาว “ตอนนี้เรากำลังจะทำโครงการและรวบรวมเด็ก ๆ ซื่ออุปกรณ์ในการดำเนินการต่อเนื่องจากงานวิจัย ข้ามขอบมาอีกสเตปหนึ่ง จากกลไกของเทศบาลเองในการให้ทุน และดำเนินการโครงการ เราได้ตั้งเป้าต่อเนื่อง เดือนกันยายนนี้เราจะทำเทศบาลญัตติก เป็นโครงการในปีหน้า”

ในส่วนของการทำหน้าที่ที่เปลี่ยนแปลงให้กับเยาวชน ไกรสรเล่าว่า ช่วงแรกต้องสร้างให้เกิดความคุ้นเคยก่อน ผ่านการลงพื้นที่บ่อย ๆ ไม่จำเพาะกิจกรรมในโครงการวิจัย แต่รวมไปถึงงานบุญประเพณีต่าง ๆ ที่ต้องไปเข้าร่วมกับชุมชนด้วย เมื่อเห็นหน้าค่าตากันบ่อย ความคุ้นเคยจะเกิดขึ้น หรือบางครั้งต้องสร้างความรู้จักผ่านทางผู้นำชุมชน พอนานเข้าก็สามารถลงพื้นที่ไปหาเขาเองได้ ประกอบกับที่เราเคยเป็นครูสอนระดับประถมศึกษามาก่อนทำให้มีความรู้เรื่องจิตวิทยาเด็กมาบ้างพอสมควร รวมถึงได้รับการเสริมทักษะด้านการทำสันทนาการจากมูลนิธิสยามกัมมาจล ทำให้เวลาโค้ชซึ่งให้คำแนะนำน้อย ๆ ก็ง่ายขึ้น

ส่วนการเปลี่ยนแปลงในชุมชน ไกรสรเล่าว่า เยาวชนกล้าที่จะนำเสนอมากขึ้น จากแต่ก่อนเขาอาจจะชอบเล่นฟุตบอลเฉย ๆ แต่เขาไม่ได้พูดอะไรออกมา แต่พอเข้าสู่กระบวนการงานวิจัย มีการถอดบทเรียนบ่อย ๆ ทำให้เขากล้าพูดมากขึ้น กล้านำเสนอว่าควรจะทำอย่างไรในทางที่ดีขึ้น ในส่วนของผู้นำชุมชน เมื่อเรามีการสื่อสารคืนข้อมูลให้ชุมชนทำให้เขาเห็นภาพการทำกิจกรรมของเยาวชน ทำให้เกิดความร่วมไม้ร่วมมือเนื่องจากเห็นความสำคัญของงานพัฒนาเด็กและเยาวชนมากขึ้น

ไกรสร งอกงาม ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 17 บ้านท่าวังหิน ต.เมืองแก อ.ท่าตูม จ.สุรินทร์ ผู้ริเริ่มแนวคิดการรวมกลุ่มเยาวชนฝึกซ้อมกีฬาฟุตบอลในชุมชน เล่าว่าตนเองได้เปิดพื้นที่ให้เยาวชนเล่นกีฬาฟุตบอลมาตั้งแต่ปี 2559 โดยเริ่มต้นที่หมู่ที่ 17 เป็นแห่งแรก เมื่อได้ผลดีจึงชักชวนผู้นำชุมชนหมู่บ้านใกล้เคียงจัดกิจกรรมนี้ด้วยกัน วัตถุประสงค์เพื่อดึงเด็กและเยาวชนออกจากมือถือและร้านเกม รวมไปถึงลดพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ต่าง ๆ การทำวิจัยทำให้การฝึกซ้อมกีฬาของเยาวชนเป็นระบบขึ้น ถ้าไม่ได้เข้ามาสู่กระบวนการวิจัย เยาวชนก็จะเล่นและฝึกซ้อมฟุตบอลกันตามธรรมดา ไม่ได้มีการวางแผน ไม่มีการประเมินก่อนเล่นและหลังเล่นว่าเป็นอย่างไร เยาวชนมีพัฒนาการหรือไม่

งานวิจัยจึงเป็นเหมือนการพัฒนาทั้งผู้สอนและผู้เรียนให้ได้พัฒนาตัวเอง “แต่เดิมเล่น ผีกลิ้ง แต่ไม่มีการเก็บข้อมูล ตอนนี้มีมีการเก็บข้อมูลรายบุคคลเลย เมื่อก่อนพอมีการแข่งขันก็ซ้อมอย่างเดียว ลุยอย่างเดียว ไม่ได้รู้ว่าใครมีทักษะอะไร แบบไหน พอมีงานวิจัยเราได้รู้ว่าเด็กคนนี้เขาพัฒนาทางด้านไหน เราควรเติมให้เขาอย่างไร” ผู้ใหญ่ไกรศร เล่า

ประโยชน์ที่เกิดขึ้นสืบเนื่องจากงานวิจัยยังทำให้ปัญหาเด็กแว้น จักกลุ่มดื่มสุรา และทะเลาะวิวาทกันไม่ค่อยมีมากเหมือนแต่ก่อน

“ชุมชนเราเมื่อก่อนมีเด็กแว้น เด็กทำอะไรไม่ค่อยสงบ แต่ตอนนี้ตกเย็นมาเขาถือสติ๊กเกอร์ไปเล่นก็พากัน พอค่ำ ๆ กลับมาก็เหนื่อย ไม่ตั้งวงกินเหล้าสูบบุหรี่สังสรรค์ ทำให้เรื่องปัญหาทะเลาะวิวาทข้ามหมู่บ้านก็ไม่มี”

นอกจากนี้งานวิจัยยังเป็นโอกาสในการดึงเยาวชนที่ไม่เปิดใจรับ ยังไม่เข้ามาร่วม ให้เข้ามาร่วมกิจกรรมตรงนี้มากขึ้นทีละน้อย ๆ “เขาเห็นเพื่อนเล่น น่าสนุก น่าสนใจ ผมว่าในใจเด็กเขาอยากเล่น แต่ไม่กล้าเปิดตัว เขายังอาย สังเกตเวลาไปประชุม เขาจะอายอยู่ข้างหลัง แต่พอเราพาเขาทำกิจกรรมเรื่อย ๆ เขาจะกล้าพูดกล้าคุยเหมือนน้องตัน (สุรัชย์ คุมสุระ) ใหม่ ๆ ให้ไปประชุม บอกไม่ไป ๆ แต่หลัง ๆ ตะล่อมพาเขาไปเรื่อย ๆ เขาก็กล้าพูดกล้าคุย และเติบโตขึ้นเรื่อย ๆ”

ทั้งนี้ เคล็ดลับการเป็นพี่เลี้ยงเยาวชนของผู้ใหญ่ไกรศร คือ ความจริงใจกับเยาวชน ต้องรับฟังเขาด้วยว่าเขาขาดอะไร เขาต้องการอะไร แล้วต้องไม่เข้มงวดกับเขามากเกินไป ต้องค่อย ๆ ตะล่อมเขา คอยบอกคอยสอน อะไรที่เขาขาดเราต้องเติมที่เขาขาด บางครอบครัวไม่ค่อยมีฐานะเท่าไร บางทีไม่มีรองเท้า เราต้องเจียดเงิน 200-300 บาทให้เขา หรือบอกให้เขาแบ่งปัน หยิบยืม อื้อเพื่อเผื่อแผ่กัน

“เด็กกลุ่มนี้เมื่อก่อนเป็นเด็กก้าวร้าว บางทีเดินชนกัน เขาก็เฉย แต่พอเข้ามาในจุดนี้ เข้าไปฝึกในสนาม เขาจะพูด “สวัสดีครับผู้ใหญ่” เวลาเขาซ้อมเสร็จเราไปส่งเขา เขาจะขอบคุณ จะสวัสดี มันน่าภูมิใจ ฟังแล้วน่าปลื้มใจ เหมือนเราฝึกนิสัยเขาไปด้วย ให้เขามีระเบียบ มีวินัย มีสัมมาคารวะ เด็กบางคนไม่เคยขอบคุณหรือไหว้ พอมาอยู่กับเรา เขารู้จักไหว้ รู้จักขอบคุณ ก็เป็นพลังให้เราสู้ต่อไปได้”

ผู้ใหญ่ไกรสร สะท้อนด้วยว่า ที่ทำไปทั้งหมด ผลตอบรับกลับมาคือความสุขใจ “ชุมชนเรารักเรื่องกีฬาอยู่แล้ว เห็นเด็กได้เล่น ถึงเราไม่ได้เล่นด้วยตัวเอง ได้นั่งข้างสนาม เห็นเด็กเล่น มีทักษะ มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น มันก็มีความสุขแล้ว”

ต้น-สุรชัย คุมสระ อายุ 22 ปี นักวิจัยเยาวชนชุมชนชนท่าศิลา ต.เมืองแก อ.ท่าตูม จ.สุรินทร์ ในโครงการย่อยศึกษารูปแบบการส่งเสริมกีฬาชุมชนท่าศิลา 4 หมู่บ้าน ปัจจุบันกำลังศึกษาอยู่ชั้นปีที่ 4 มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ คณะครุศาสตร์ สาขาวิทยาศาสตร์การกีฬา เล่าว่า ตนเองมีความใฝ่ฝันอยากเป็นนักกีฬา และอยากสอนกีฬาให้กับน้อง ๆ เยาวชนในหมู่บ้าน กีฬาที่ถนัดคือฟุตบอล ตำแหน่งที่เล่นคือกองกลางและเซ็นเตอร์ โดยมีทีมรักคือทีมลิเวอร์พูล และทีมเมืองทองยูไนเต็ด

ในโครงการวิจัยครั้งนี้ ต้นทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยผู้ฝึกสอนให้กับ **พีป้อ-กฤษฎา สาแก้ว อดีตนักฟุตบอลมืออาชีพมากประสบการณ์**

สำหรับการรวมกลุ่มฝึกซ้อมกีฬาฟุตบอลของชุมชนท่าศิลาซึ่งมีมาก่อนแล้วนั้น น้องต้น เล่าว่า มีพี่เลี้ยงชุมชนคือผู้ใหญ่ไกรสร กองงาม ทำหน้าที่ประหนึ่งผู้จัดการทีม และมีกฤษฎา สาแก้ว เป็นโค้ชผู้ฝึกสอน โดยมีเยาวชนเข้าร่วมกิจกรรมประมาณ 15 คน ที่ผ่านมามีเยาวชนในกลุ่ม 2 คนฝึกซ้อมจนมีโอกาเข้าไปเป็นนักฟุตบอลในอะคาเดมี่ของสโมสรสุรินทร์ ซิตี้ และอะคาเดมี่ของสโมสรบุรีรัมย์ยูไนเต็ด

เมื่อมีโครงการวิจัยเข้ามาทำให้ได้รับการสนับสนุนจากเทศบาลและชุมชนมากขึ้น นอกจากชุดกีฬาและอุปกรณ์กีฬา สถานที่ฝึกซ้อมและอาคารพักที่โรงเรียนบ้านท่าศิลา รวมถึงการสนับสนุนทุนทรัพย์เพื่อออกไปทำกิจกรรมนอกสถานที่แล้ว ยังรวมถึงได้น้องเยาวชนรุ่นเล็กอีก 10-20 คนเพิ่มเข้ามาร่วมกิจกรรม น่าเสียดายที่มีการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ทำให้การรวมกลุ่มแบบฟูลทีมของเยาวชนแต่ละรุ่นยังไม่อาจทำได้เต็มที่

ขณะที่การพบปะกับพี่เลี้ยงชุมชนก็ทำได้เพียงผ่านเทคโนโลยีการสื่อสารอย่างแอปพลิเคชันไลน์ “เรามีกลุ่มไลน์ที่ถ่ายรูปส่งไปให้เขาดู เขาก็บอกว่าดี จะได้พูดคุยกัน มีอะไรปรึกษาได้ตลอด ถ้าเราไม่มีอุปกรณ์กีฬาอะไรก็ให้ไปบอกผู้ใหญ่ไกรสร จะไปบอกทางเทศบาลให้”

โดยการเข้ามาสนับสนุนของโครงการวิจัยทำให้ต้นมองเห็นว่าความไฝ่ฝันของเยาวชนที่จะก้าวขึ้นไปสู่นักฟุตบอลมืออาชีพเป็นไปอย่างมีระบบและมีความชัดเจนมากขึ้น

อีกหนึ่งโครงการที่น่าสนใจคือโครงการย่อยรูปแบบการส่งเสริมให้เด็กทำกิจกรรมด้านเกษตรอินทรีย์ร่วมกับผู้ปกครองบ้านเมืองแก อย่างเข้ม สมนวน ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 3 บ้านเมืองแก อายุ 48 ปี พี่เลี้ยงนักวิจัยเยาวชน เห็นความว่า การเลือกโจทย์วิจัยเรื่องนี้สืบเนื่องมาจากฐานทุนเดิมของชุมชน ซึ่ง อ.ท่าตูมขึ้นชื่อเรื่องเกษตรอินทรีย์ มีผู้นำชุมชนชาวบ้าน และผู้ปกครองทำเกษตรอินทรีย์เป็นอาชีพอยู่แล้ว จึงต้องการให้เด็กและเยาวชนได้เรียนรู้และสืบสาน ไม่ว่าจะเป็นการทำนาข้าวหอมมะลิอินทรีย์และแปลงผักอินทรีย์อย่างครบวงจร ปลุกได้และขายเป็น

เยาวชนที่เข้าร่วมในโครงการวิจัยมีทั้งในและนอกระบบ รวมประมาณ 36 คน จำแนกเป็นเด็กและเยาวชนในระบบประมาณ 20 คน และเป็นเด็กเยาวชนนอกระบบอีกประมาณ 15 คน ผักที่ปลูกจะเป็นผักเกือบทุกชนิดที่ใช้ประกอบอาหารของครัวเรือนในแต่ละวัน อาทิ พริก กระเทียม กวางตุ้ง ผักกาด กะเพรา โหระพา บวบ ฯลฯ

เมื่อมีการประชุมวางแผนกันแล้ว เยาวชนได้กลับไปทำแปลงปลูกผักที่บ้านของตัวเอง ปลูกผักอย่างน้อยหลังคาเรือนละ 5 ชนิด มีผู้ปกครองและศูนย์การเรียนรู้ประจำหมู่บ้านคอยกระตุ้น ให้ความรู้ และให้คำแนะนำ ทำให้เด็กและเยาวชนได้เรียนรู้ตั้งแต่กระบวนการเตรียมดิน การเตรียมแปลง การเพาะเมล็ดพันธุ์ การดูแลผัก การทำน้ำหมักชีวภาพ การทำฮอโมนไข่ รวมไปถึงการทำปุ๋ยอินทรีย์ชนิดต่าง ๆ อีกทั้งได้รับกำลังใจจากพี่เลี้ยงชุมชน และพี่เลี้ยงกลไกจากเทศบาลหมั่นเยี่ยมเยียนแปลงผักของเยาวชนเพื่อให้กำลังใจ และให้คำแนะนำ

เมื่อมีการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 ผู้ใหญ่เข้ม เล่าว่า เนื่องจากเป็นโครงการวิจัยที่เน้นให้เด็กเยาวชนปลูกผักแบบบ้านใครบ้านมัน จึงได้รับผลกระทบน้อย ทำให้เห็นความเจริญเติบโตของพืชผักที่เด็กเยาวชนปลูกอย่างต่อเนื่อง เห็นเด็กเยาวชนได้ลงมือทำจริง และมีการเก็บกินพืชผักที่ปลูก บ่งบอกได้ถึงความสนใจ ความร่วมมือ และเรื่องทักษะที่เกิดขึ้นกับตัวเด็กเยาวชน “ผมมีความสุขตอนที่เขาเดินเยี่ยมแปลงซึ่งกันและกัน เด็กเขาคุยกันดีมาก ผักเธอเป็นอย่างนั้น น้ำหมักฉันเป็นอย่างนี้ ฮอโมนเป็นอย่างนั้น เขาอดกัน ชีวชนกันดู เช่น เขาอดกันว่าบวบของฉันยาวกว่าของเธอ” ผู้ใหญ่เข้มเล่าอย่างมีความสุข

สำหรับการดำเนินการขั้นต่อไป เด็กและเยาวชนได้ประชุมวางแผนร่วมกันถึงการเปิดตลาดเล็ก ๆ ในหมู่บ้าน เพื่อเป็นสถานที่แลกเปลี่ยนผักที่ปลูก และแบ่งขายสำหรับครัวเรือนที่ต้องการ โดยจัดสัปดาห์ละ 1 ครั้ง “เป็นความคิดต่อยอดของเยาวชน เขากระตือรือร้น ตอนนี้เขาสำรวจแล้วว่าบ้านไหนมีผักอะไรบ้าง และเขาวางแผนแล้วว่า จะปลูกผักอะไร ปลูกอย่างไร”

นอกจากดอกผลที่เป็นพืชผลที่เจริญเติบโต เก็บกินและเก็บขายได้ ดอกผลที่เกิดขึ้นนี้ยังรวมถึงความมั่งคั่งในตัวเองของเด็กเยาวชน ผู้ใหญ่เริ่มชี้ว่า การทำวิจัยทำให้เด็กและเยาวชนมีความกล้ามากขึ้น จากเด็กนอกระบบหรือเด็กหลังห้อง ก็สามารถมาร่วมกับชุมชน กล้าคิด กล้าแสดงออก กล้านำเสนอ กล้าแลกเปลี่ยน อีกสิ่งหนึ่งที่เห็นคือ เด็กและเยาวชนติดมือถือน้อยลง มีความรับผิดชอบในการเข้าสวนผัก ส่วนในช่วงค่ำ ๆ เขาจะเดินไปชมแปลงผักของกันและกัน

“การเป็นพี่เลี้ยงเยาวชนที่ดี ที่ผมยึดถือคือเราจะต้องไม่หลอกใช้เขา คือเราทำอะไรเราทำให้เขาได้เรียนรู้ไปในตัวเขาเอง และได้เรียนรู้ไปพร้อมกัน ทำแล้วสามารถมองเห็นเป้าหมายที่เราจะเดินไป เรามีธงอยู่ ทำให้เขาเห็นธงว่าอันนี้เป็นเป้าหมายเรานะ ไม่ใช่ว่าทำลอย ๆ แล้วหลอกใช้เขา พอหมดโครงการแล้วก็หายไป” ผู้ใหญ่เริ่มสะท้อนและเสริมว่า การทำวิจัยยังทำให้ตัวผู้ใหญ่เองเป็นคนใจเย็นลงมาก ให้ความสำคัญกับการเก็บข้อมูล ไม่ด่วนสรุป และไม่ด่วนตัดสินใจ

“การทำวิจัยสอนให้เราใจเย็นลง เพราะว่าเราจะไปเอาเฉพาะหัวกับท้ายไม่ได้ เอาเฉพาะต้นน้ำกับปลายน้ำไม่ได้ กลางน้ำเป็นสิ่งสำคัญมากเลย สมมติเราต้องการทราบเรื่องนี้ เราต้องถามไปเรื่อย ๆ ไม่ใช่ไปสรุปเอาเอง สมมติลูกบ้านมีปัญหาผมก็ใจเย็นลง ไม่กระโชกโฮกฮากใส่เขาเหมือนเมื่อก่อน และเปลี่ยนจากความกล้ามาเป็นความกล้า ทำในสิ่งที่เราอยากเห็น จากที่ไม่เคยรู้เรื่องชุมชน จากรู้ไม่จริงอย่างข้อมูลเด็ก ข้อมูลอะไรต่าง ๆ ที่เราเคยสรุปเอาเอง ดูจากทะเบียนราษฎรอย่างเดียว แต่พอเราเช็คจริง ๆ เราจะรู้ว่าเด็กนอกระบบมีจำนวนเท่าไร มีใคร มีอะไร อย่างไร ก็มีข้อมูลตรงนี้เพิ่มขึ้น” ผู้ใหญ่เริ่ม สะท้อน

กันตะ-ธนภัทร สงนวน อายุ 19 ปี บุตรชายของผู้ใหญ่เบิร์ม ซึ่งเข้าร่วมโครงการย่อยรูปแบบการส่งเสริมให้เด็กทำกิจกรรมด้านเกษตรอินทรีย์ร่วมกับผู้ปกครองบ้านเมืองแกลสะท้อนในฐานะพี่ใหญ่ของกลุ่มเด็กและเยาวชนว่า การทำวิจัยทำให้เด็กและเยาวชนกับผู้ใหญ่ได้มีเวลาทำกิจกรรมร่วมกัน เป็นการลดช่องว่างในครอบครัว หลายบ้านมีเรื่องราวให้พูดคุยหยอกล้อกันมากขึ้น ซึ่งที่ผ่านมาภาพแบบนี้ไม่ได้เกิดขึ้นมากเท่าไร เพราะต่างฝ่ายต่างมีเวลาอยู่ด้วยกันน้อย

กันตะ บอกว่า **ประโยชน์ของการทำวิจัยนี้** ทำให้ตัวเองรู้จักคนในชุมชนมากขึ้น โดยเฉพาะน้อง ๆ ในชุมชน ทำให้เกิดเครือข่ายเด็กและเยาวชน เวลาทีมงานช่วยเหลือชุมชนก็สามารถรวมตัวกันเป็นกลุ่มเป็นก้อนมาทำด้วยกันได้ การทำวิจัยยังทำให้กันตะเป็นคนละเอียด รักการจดบันทึกและรู้จักการเก็บข้อมูล หากชุมชนมีปัญหาก็สามารถใช้ฐานข้อมูลที่มีอยู่เพื่อหาทางออก เป็นการแก้ปัญหาอย่างมีเป้าหมาย ไม่ใช่แก้ปัญหาไปเรื่อย ๆ

“การทำวิจัยทำให้ผมมีภาวะความเป็นผู้นำ ชวนคนอื่นคุยเป็น เวลาเราทำงานอะไรจะมีกรอบคิดที่เราเคยทำ สามารถนำไปปรับใช้กับงานอื่น ๆ ได้”

ผลสัมฤทธิ์ที่เด่นชัดที่สุด การเข้าร่วมในกระบวนการวิจัยได้ทำให้น้องกันตะค้นพบตัวเองว่า อยากเรียนรู้และเติบโตบนเส้นทางสายกระบวนการ - นักจัดกระบวนการเรียนรู้ โดยมี **พี่อ้อย-วรภรณ์ หลวงมณี สถาบันยุวโพธิชน** เป็นไอดอล

“ผมอยากเป็นกระบวนการ นักจัดกระบวนการเรียนรู้ ตอนนี้ฝึกตัวเองค่อนข้างเยอะ ผมจึงมาเรียนสายนี้โดยเฉพาะเลยครับ เพราะคิดว่ามันมีเสน่ห์เป็นการเรียนรู้ที่สามารถทำให้แต่ละคนสามารถเกิดการเรียนรู้ได้ด้วยตัวเอง มีวิธีการมอง มีวิธีการคิด ผมค้นพบตัวเองหลังจากเข้าค่าย 21 วัน ได้เจอกับพี่อ้อย สถาบันยุวโพธิชน ผมอยากเป็นผู้ใหญ่แบบนี้ อยากเป็นผู้ใหญ่ที่เปิดโอกาสให้กับผู้อื่นอย่างนี้ด้วย” กันตะ ว่าที่นักศึกษา น้องใหม่คณะวิทยาการการเรียนรู้และศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กล่าว

ปิดท้ายด้วย ป.เช ผู้นำพาคนบ้านเมืองแกลเข้าสู่กระบวนการพัฒนาชุมชนและพัฒนาตนเอง จนทำให้ในวันนี้เด็กและเยาวชน และผู้ใหญ่ในชุมชนตำบลเมืองแกลถูกขานมาเอาธุระเรื่องการพัฒนาเด็กเยาวชนของตำบลร่วมกัน โดย ป.เช สะท้อนว่า สำหรับทีมวิจัย การทำงานในครั้งนี้เป็นเสมือนการเปิดประสบการณ์ใหม่ในการทำงานพัฒนาชุมชนโดยเฉพาะกับ ป.เช ที่แม้จะผ่านการทำงานพัฒนามาอย่างยาวนาน แต่ก็ยอมรับว่า **“วิจัย”** ปรับทัศนคติการทำงานอย่างสิ้นเชิง

“ถ้าประโยชน์ในส่วนตัว สำหรับผมเกิด 3 เรื่อง 1. คือการฝึกตัวเองในแง่ทักษะการทำงานร่วมกับชุมชน ซึ่งตรงนี้เป็นเรื่องที่สำคัญมาก เพราะว่าคนที่จะแปลงนโยบายเป็นวิธีปฏิบัติ ก็คือข้าราชการท้องถิ่นนี่แหละ แล้วก็งานวิจัยจะฝึกเราในเรื่องของการลงไปทำงานเรื่องข้อมูลกับชุมชน ฝึกเรื่องการไปสัมผัสอย่างน้อยให้รู้ทุกซอกของชาวบ้าน ซึ่งผมว่านี่เป็นเรื่องสำคัญของข้าราชการท้องถิ่น ต้องรู้ทุกซอกซอกของชาวบ้าน แล้วก็เข้าไปออกแบบยังไงในส่วนของกิจกรรม”

สำหรับประเด็นที่ 2 ป.เช่ บอกว่า ทำให้เห็นมุมมองในการแก้ไขปัญหาที่กว้างขึ้น รู้จักเครื่องมือและเทคนิคใหม่ ๆ ในการทำงานมากขึ้น

“เพราะการทำงานแบบเดิมคือ การดึงเครือข่ายเข้ามาช่วยกันทำงาน เราก็คิดว่าภาคีไหน ถนัดเรื่องอะไรก็ประสานมาช่วยกันทำงาน แต่ตรงนี้มีข้ออ่อนคือเราไม่ได้ฝึกตัวเอง เพราะเราเอาคนถนัดเรื่องนั้นมาทำให้”

ในส่วนประการที่ 3 คือฝึกฝนตัวเอง “ฝึกทักษะในเรื่องกระบวนการเขียนงาน กระบวนการไล่เรียงลำดับความสำคัญเพื่อไปนำเสนอ กับชาวบ้าน ไปนำเสนอกับทีมผู้บริหาร หากเรายังไม่รู้ว่าจะไปนำเสนออย่างไร ในการฝึกทักษะการนำเสนอ เราก็ไปชวนชาวบ้านให้เห็นถึงผลกระทบและสิ่งที่จะตามมา ว่ามันเกิดจากเรื่องอะไร ผมว่านี่เป็นเรื่องสำคัญ คือไปย่อนชวนให้ชาวบ้านรู้อดีต และรู้ทุน ผมว่าตรงนี้น่าจะเป็นเรื่องหลักที่ท้องถิ่นต้องรู้ จากประสบการณ์ในอดีต เขามีเรื่องอะไรบ้าง เคยล้มเหลวเรื่องอะไรบ้าง เขาเคยมีทุนเก่าที่ดีเรื่องอะไรบ้าง และประวัติศาสตร์ในเรื่องนั้น เรื่องอะไรบ้างที่เขาทำ แล้วก็ทุนในเรื่ององค์กรภายนอกอะไรบ้าง ผมว่าพวกเราต้องรู้กันครบตรงนี้ก่อน ถึงจะชวนชาวบ้านพัฒนาได้”



บทสังเคราะห์ ระบบและกลไกพัฒนาเด็กและเยาวชน เทศบาลตำบลเมืองแก

ผลจากการทำวิจัยระยะที่ 1 ทำให้สรุปได้ดี สิ่งทหาร ปลัดเทศบาล และพนักงานจ้างที่เป็นทีมกลไกกลางลงไปฝึกเรียนรู้การทำงานวิจัยท้องถิ่น ผ่านการทำงานกับกลไกหมู่บ้านผ่านงานวิจัย “แนวทางการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขระหว่างผู้สูงอายุกับเยาวชนบ้านเมืองแก” ทำให้ได้เรียนรู้การวางระบบในหมู่บ้านในการหนุนเสริมงานเยาวชน และเรียนรู้การพัฒนากลไกในระดับตำบลให้หนุนเสริมการขับเคลื่อนงานเยาวชนระดับตำบล

ในระยะที่ 2 เทศบาลตำบลเมืองแกจึงได้จัดตั้ง “คณะกรรมการพัฒนาเด็กและเยาวชนระดับตำบล” ขึ้นเพื่อทำหน้าที่วางกรอบและกำหนดนโยบายและวางเป้าหมายการพัฒนาเด็กในระบบและนอกระบบในระยะ 5 ปี



แนวทางการขับเคลื่อน	เป้าหมายการพัฒนาเด็กและเยาวชน ตำบลเมืองแก
1. รวบรวมฐานข้อมูลเยาวชนตำบล 2. เชื่อมหน่วยงานองค์กรระดับตำบล เพื่อขับเคลื่อนงาน 3. ค้นหาทุนองค์ความรู้ของชุมชนเพื่อ ออกแบบหนุนเสริมกิจกรรม 4. พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นด้านอาชีพของ ตำบลเมืองแก 5. พัฒนาข้อมูลด้านภูมิปัญญาของแต่ละ ชุมชนและองค์ความรู้จากภายนอก 6. งานติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง 7. ขับเคลื่อนงานวัฒนธรรมของชุมชน โดยเยาวชน 8. พัฒนาเยาวชนร่วมกับผู้ประกอบการ 9. พัฒนากลไกงานเยาวชนในระดับ ตำบลและหมู่บ้าน	เด็กในระบบ • ภายใน 5 ปี นักเรียนต้องจบระดับ มัธยมศึกษาตอนต้น 100% • นักเรียนในโรงเรียนเป็นนักเรียนที่ เรียนอย่างมีความสุข • ได้เรียนรู้หลักสูตรท้องถิ่นด้านการเกษตร สามารถนำไปประกอบอาชีพอย่างน้อย 3 ประเภท เด็กนอกระบบ/เด็กในชุมชน • ค้นหาตนเองตามความชอบ ความถนัด • สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข มีอาชีพและมีรายได้ • เป็นคนเห็นคุณค่าของตนเอง รักท้องถิ่น และร่วมพัฒนาชุมชน

แต่ทว่ายังพบว่า **กลไกดังกล่าวยังมีจุดอ่อน/จุดแข็งบางอย่าง** คือ

จุดแข็ง องค์ประกอบของกลไกในระดับตำบลครอบคลุมบุคคลที่เคยทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนทั้งระบบโรงเรียน ชุมชน เทศบาลมีเจ้าหน้าที่รับผิดชอบโดยตรง มีแผนงานและงบประมาณไว้คอยสนับสนุน

จุดอ่อน คือ ครูผู้สอนไม่ได้เข้ามาเป็นคณะทำงานในระดับตำบล ตัวแทนจากสภาเด็กและเยาวชนไม่ใช่ตัวจริง ส่วนใหญ่มาตามตำแหน่งและไม่อยู่ในพื้นที่ขาดข้อมูลภาพรวมของเด็กและเยาวชนในระดับตำบลเพื่อวางแผนงาน ทั้งเรื่องการศึกษาและการประกอบอาชีพ ชุมชนขาดการประสานงานส่งต่อระหว่างโรงเรียนกับครอบครัว กรณีเด็กไม่มาโรงเรียน ขาดการทำความเข้าใจกับผู้ปกครอง

โดยเรื่องที่กลไกทำได้ดีแล้ว คือ มีกระบวนการวางยุทธศาสตร์ร่วมกัน ทั้งการถอดบทเรียน การวิเคราะห์สถานการณ์ การทำโครงการย่อยครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายเด็กทั้งในและนอกระบบ มีการใช้ทุนของชุมชนเข้ามาช่วยขับเคลื่อนการทำงาน และที่สำคัญคือมีการออกแบบงบประมาณสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง และปรับตามบทเรียนที่เกิดขึ้น

สิ่งที่ควรปรับปรุง คือ ควรมีตัวแทนครูผู้สอนเข้ามาเป็นกลไกหลัก ต้องมีการวางกรอบงบประมาณและมีฐานข้อมูลที่ครอบคลุม ปรับกลไกชุมชนให้มีผู้รับผิดชอบชัดเจนมากกว่าผู้ใหญ่บ้านเพียงคนเดียว **งานเด็กและเยาวชนควรเป็นยุทธศาสตร์หลักของเทศบาลไม่ควรเป็นแค่แผนงานย่อย มีการบูรณาการแผนงานของเทศบาลเข้าเป็นเนื้อเดียวกัน** มีความเข้าใจเนื้อหาที่จะขับเคลื่อนให้ตรงกัน ยังขาดตัวแทนของเด็กทั้งในและนอกระบบมาเล่าสถานการณ์ ขาดแผนปฏิบัติการดำเนินงาน การติดตามประเมินผลอย่างชัดเจน ควรมีกรอบและระยะเวลาให้ชัดเจน ปรับเพิ่มทีมขับเคลื่อนของเทศบาลเข้ามารับผิดชอบให้มากขึ้น เพราะมีการอบการขับเคลื่อนครอบคลุมทั้งชุมชน ส่วนตัวแทนของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กควรปรับออกและตั้งเป็นทีมขับเคลื่อนเฉพาะประเด็นแทน

ปัญหาอุปสรรค

เจ้าภาพหลักที่ดูแลกลไกระดับตำบลคือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งมีภาคร่วมในการพัฒนาเด็กและเยาวชนทั้งในระบบและนอกระบบ โดยมีภาคีจากหน่วยงานของรัฐคือ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ช่วยสนับสนุน **“สภาเด็กและเยาวชนตำบล”** ขับเคลื่อนกิจกรรมผ่านงบประมาณสนับสนุนปีละ 20,000 บาท จากกรอบการทำงานที่ผ่านมา การทำโครงการเป็นแค่กิจกรรมระยะสั้นขาดความต่อเนื่อง ทั้งยังเลือกพัฒนาเด็กเพียงบางกลุ่ม แต่จากสภาพปัญหาของตำบลเมืองแกในวันนี้ จำเป็นต้องพัฒนาเด็กทั้งในระบบการศึกษาและนอกระบบการศึกษาด้วยเหตุผลต่อไปนี้

- การจัดกิจกรรมเพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนจะต้องทำอย่างต่อเนื่องที่ผ่านมามีเมืองแกมีบทเรียนที่สามารถพัฒนาต่อยอดได้
- แต่ละส่วนมีกลไกลดลงดำเนินงานด้านเด็กเยาวชนเป็นเอกเทศ ซึ่งหากจะพัฒนาเป็นภาพรวมทั้งตำบลต้องออกแบบการพัฒนาาร่วมกัน

ดังนั้น งานพัฒนาเด็กและเยาวชนต้องถูกขยายให้ป็นงานที่ทำทั้งตำบล โดยกลไกทุกระดับต้องวางเป้าหมายและกระบวนการของแต่ละกลุ่มบนฐานข้อมูลเดียวกันแล้วนำบทเรียนมาวิเคราะห์ร่วมกัน

ขณะที่ “กลุ่มโรงเรียนชุมชน” ไม่สามารถทำงานได้อย่างต่อเนื่อง ทั้งที่มีแกนนำเด็กและเยาวชนเข้าร่วมฝึกความเป็นผู้นำ ทักษะการทำงานเป็นทีมและการหาข้อมูลทุนชุมชน แต่ขาดการสร้างแกนนำส่งต่อรุ่นต่อรุ่น ทำให้เมื่อรุ่นพี่เดินทางไปศึกษาต่อหรือทำงานนอกชุมชน การดำเนินโครงการจึงหยุดชะงัก

ด้านกลุ่มโรงเรียนที่ดำเนินโครงการผ่าน “โรงเรียนครอบครัว” มุ่งให้เด็กในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาได้มีกิจกรรมเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริง จากการสำรวจพบว่า กิจกรรมในระยะหลังขับเคลื่อนตามนโยบายของผู้บริหารและตามตัวชี้วัดของเขตพื้นที่การศึกษา มากกว่าความสนใจของผู้เรียน

ข้อเสนอแนะ

การพัฒนาเด็กในระบบ ในภาพรวมควรมีการวิเคราะห์กลุ่มเด็กเยาวชน แล้วจัดกิจกรรมที่เด็กเยาวชนให้ความสนใจและสร้างความสนุกสนาน หากยังเป็นเด็กเล็กควรให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมด้วยเพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกัน คณะทำงานสามารถใช้บทเรียนจาก**โครงการย่อยการเรียนรู้อย่างไรให้มีความสุขของโรงเรียนเมืองแกพิทยาสรรค์** มาเป็นกรอบในการทบทวนตนเองและเปลี่ยนแปลงวิธีการเรียนการสอนใหม่ เพื่อให้เด็กเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ดีขึ้นและมีแรงบันดาลใจในการเรียน

การพัฒนาเด็กนอกระบบ เป้าหมายหลักในการทำกิจกรรมกับเด็กนอกระบบควรเป็นกิจกรรมที่ช่วยสร้างอาชีพและสร้างรายได้ คณะกรรมการพัฒนาเด็กและเยาวชนตำบลเมืองแกจึงควรทบทวนฐานข้อมูลอย่างละเอียด เช่น จำนวนเด็กและเยาวชนนอกระบบในแต่ละพื้นที่ สถานการณ์ของเด็กและเยาวชนนอกระบบในปัจจุบันเป็นอย่างไร แยกเป็นหมวดหมู่ชายและหญิง แล้ววางแผนเปิดพื้นที่ให้เด็กและเยาวชนนอกระบบได้ลงมือทำกิจกรรมที่ตนเองสนใจและสร้างเสริมทักษะอาชีพ กระบวนการทำงานต้องชวนคิดแก้ปัญหาาร่วมกันทั้งในระดับหมู่บ้านและตำบล แล้วเชื่อมประสานภาคีเครือข่าย เช่น การชักชวนผู้รู้นอกชุมชนเข้ามาเป็นวิทยากรในกรณีที่ไม่พบผู้ที่มีความถนัดเฉพาะด้าน

กลไกการพัฒนาเยาวชนในระดับหมู่บ้าน ควรมีตัวแทนของเยาวชนเข้าไปเล่าถึงสถานการณ์ของเด็กและเยาวชนที่เก็บข้อมูลเชิงลึกในหมู่บ้านให้คณะกรรมการหมู่บ้านฟัง เพื่อหาทางออกร่วมกัน มีระบบคຸ້ມอยู่ในคณะกรรมการหมู่บ้าน หรือที่เรียกว่า **“ประชาคຸ້ມ”** เพื่อรับฟังปัญหาของเยาวชน และวางแผนแก้ไขปัญหาย่างเป็นระบบ เช่น เด็กในระบบที่ทำกิจกรรมกับครอบครัวอาจให้โรงเรียนเข้ามากระตุ้นหนุนเสริมออกเยี่ยมครอบครัวที่ทำกิจกรรมเพิ่มเป็นกำลังใจให้สำหรับปัญหาเด็กนอกระบบ กลไกคຸ້ມเป็นกลไกให้กำลังใจเด็กที่ทำกิจกรรม หรือมีปราชญ์ชาวบ้านที่มีความถนัดให้คำแนะนำให้กำลังใจเด็กและเยาวชน หากผู้ปกครอง ระบบคຸ້ມ และคณะกรรมการหมู่บ้านทำงานได้สอดคล้องประสานจนเป็นเนื้อเดียวกัน ก็จะทำให้กลไกการพัฒนาเด็กและเยาวชนระดับหมู่บ้านเข้มแข็งยิ่งขึ้น

ภาคผนวก

รายนามคณะผู้วิจัย และที่ปรึกษาโครงการ

1 หัวหน้าโครงการวิจัย

นายสุรศักดิ์ สิงห์หาร

ตำแหน่ง ปลัด (นักบริหารท้องถิ่นระดับกลาง)

สังกัด เทศบาลตำบลเมืองแก

ที่อยู่ 132 หมู่ที่ 16 ถนนปัทมานนท์ ตำบลเมืองแก อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์

โทรศัพท์: 044-591-020 โทรสาร: 044-591-020

โทรศัพท์มือถือ: 08-9628-4277 e-mail: surasaks-2513@hotmail.com

2 คณะผู้วิจัยร่วมโครงการวิจัยหลัก

- | | |
|-------------------------|------------------|
| 1. นายเบิ้ม สงนวน | ผู้นำหมู่ที่ 3 |
| 2. นางสาวราญ ลักขชร | ผู้นำหมู่ที่ 3 |
| 3. นางสมหมาย รักษ์ชอบ | ผู้นำหมู่ที่ 3 |
| 4. นางเยาวลักษณ์ งามขำ | ผู้นำหมู่ที่ 3 |
| 5. นายวิรัตน์ อุดหนุน | ผู้นำหมู่ที่ 3 |
| 6. นายไกรสร งอกงาม | ผู้นำ หมู่ที่ 17 |
| 7. นายชูชาติ ประเมินชัย | ผู้นำ หมู่ที่ 4 |
| 8. นายประถม ใจแก้ว | ผู้นำ หมู่ที่ 6 |
| 9. นายสงวน คหาวงศ์ | ผู้นำ หมู่ที่ 5 |

- | | |
|---------------------------|---|
| 10. นายตติพงษ์ บุญมี | ผู้นำ หมู่ที่ 7 |
| 11. นางสาวกาญจนา ศรีราช | ครู โรงเรียนเมืองแกพิทยาสรรค์ |
| 12. นางมยุรี ทองสุข | ครู กศน.ตำบลเมืองแก |
| 13. นายประสิทธิ์ อุดหนุน | ครู โรงเรียนเมืองแกพิทยาสรรค์ |
| 14. นายไกรสร เจริศแก้ว | นักวิชาการศึกษา เทศบาลตำบลเมืองแก |
| 15. นายพิสิษฐ์ พงษ์สุวรรณ | ผู้ช่วยครูผู้ดูแลเด็ก ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
โรงเรียนบ้านหนองแขว |
| 16. นางสาวอรทัย อุดหนุน | พนักงานจ้างเทศบาลตำบลเมืองแก |
| 17. นายอรุณศักดิ์ กำจร | ประธานสภาเด็กและเยาวชนตำบลเมืองแก |
| 18. นายธนภัทร สงนวน | เยาวชน หมู่ที่ 3 |
| 19. นางสาวนิตติยา เห็นสิน | เยาวชน หมู่ที่ 3 |
| 20. นายกฤษดา साแก้ว | ผู้นำ หมู่ที่ 7 |
| 21. นายถนอม บุญโต | ผู้อำนวยการโรงเรียนเมืองแกพิทยาสรรค์ |

3 คณะผู้วิจัยร่วมโครงการวิจัยย่อย

โครงการย่อยที่ 1 : ศึกษาแนวทางการเรียนอย่างไรให้มีความสุขตามช่วงวัย โรงเรียนเมืองแกพิทยาสรรค์

ทีมพี่เลี้ยงวิจัย

- | | |
|-------------------------|---------------------|
| 1. นางสาวกาญจนา ศรีราช | ครู |
| 2. นางปวีณา จันดา | ครู |
| 3. นายประสิทธิ์ อุดหนุน | ครู |
| 4. นายถนอม บุญโต | ผู้อำนวยการโรงเรียน |

ทีมนักวิจัยเยาวชน

- | | |
|------------------------------|-------------------------------|
| 1. เด็กหญิงพรพรรณ ขวัญใจ | นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 |
| 2. เด็กหญิงขันติพร อุดหนุน | นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 |
| 3. นางสาวกนกวรรณ เพชรดี | นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 |
| 4. นางสาวเบญญทิพย์ บุญสิทธิ์ | นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 |
| 5. นางสาวมยุรี อุดหนุน | นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 |

- | | |
|------------------------------|-------------------------------|
| 6. นางสาววิจิตรา เสาทอง | นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 |
| 7. นางสาวปนัดดา เลิกสันเทียะ | นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 |
| 8. นางสาวเหมสุดา สายทอง | นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 |

โครงการย่อยที่ 2: ศึกษารูปแบบการส่งเสริมการเล่นกีฬาของเด็กและเยาวชนชุมชน ท่าศิลา 4 หมู่บ้าน

ทีมพี่เลี้ยงวิจัย

- | | |
|--------------------------|------------------|
| 1. นายสงวน คหาวงศ์ | ผู้นำ หมู่ที่ 5 |
| 2. นายวิชัย บุญมี | ผู้นำ หมู่ที่ 5 |
| 3. นางสาวจนา คันชังทอง | ผู้นำ หมู่ที่ 5 |
| 4. นายประถม ใจแก้ว | ผู้นำ หมู่ที่ 6 |
| 5. นายสว่าง เพิ่มผล | ผู้นำ หมู่ที่ 6 |
| 6. นางยุพิน ตุดา | ผู้นำ หมู่ที่ 6 |
| 7. นายทัตพงษ์ บุญมี | ผู้นำ หมู่ที่ 7 |
| 8. นายบุญเลิศ วางาม | ผู้นำ หมู่ที่ 7 |
| 9. นางสุพิท กุลสิทธิ์ | ผู้นำ หมู่ที่ 7 |
| 10. นายเดชา แก้วศรี | ผู้นำ หมู่ที่ 7 |
| 11. นาย กฤษดา สาแก้ว | ผู้นำ หมู่ที่ 7 |
| 12. นายไกรสร งอกงาม | ผู้นำ หมู่ที่ 17 |
| 13. นางสาวสุนีย์ ธรรมชอบ | ผู้นำ หมู่ที่ 17 |
| 14. นางอัญชลี บุญมี | ผู้นำ หมู่ที่ 17 |

ทีมนักวิจัยเยาวชน

- | | |
|---------------------------------|-------------------|
| 1. นางสาวอุบลวรรณ เกียรติชูสกุล | เยาวชน หมู่ที่ 5 |
| 2. เด็กหญิงสุนิสา สุขตาม | เยาวชน หมู่ที่ 5 |
| 3. นายวุฒิชัย หลอดทอง | เยาวชน หมู่ที่ 6 |
| 4. นายสหชัย ศรีสังวร | เยาวชน หมู่ที่ 6 |
| 5. นายเด่น งอกงาม | เยาวชน หมู่ที่ 7 |
| 6. นายเอกพล จันทปัด | เยาวชน หมู่ที่ 7 |
| 7. นายจักรรินทร์ การะเกษ | เยาวชน หมู่ที่ 17 |
| 8. นายสุรชัย คุมสุระ | เยาวชน หมู่ที่ 17 |

โครงการย่อยที่ 3 :รูปแบบการส่งเสริมให้เด็กทำกิจกรรมด้านเกษตรอินทรีย์ร่วมกับผู้ปกครองบ้านเมืองแก

ทีมพี่เลี้ยงวิจัย

- | | |
|-----------------------|-------------|
| 1. นายเบิ้ม สงนวน | ผู้ใหญ่บ้าน |
| 2. นายวิรัตน์ อุดหนุน | สภาผู้นำ |
| 3. นางสาวราญ ลักขร | สภาผู้นำ |
| 4. นางทองสุข เสารส | สภาผู้นำ |
| 5. นางสมหมาย รักษ์ชอบ | สภาผู้นำ |

ทีมนักวิจัยเยาวชน

- | | |
|----------------------------|--------|
| 1. นายธนภัทร สงนวน | เยาวชน |
| 2. นางสาวนิตติยา เห็นสิน | เยาวชน |
| 3. เด็กหญิงดรุณพร ตะวันแทน | เยาวชน |

4 คณะที่ปรึกษาโครงการวิจัย

- | | |
|---------------------------------|--------------------------------------|
| 1. นายจักรกฤษณ์ พาณิชย์กิจเจริญ | นายกเทศมนตรี |
| 2. นายเสมอ เอ็นดู | รองนายกเทศมนตรี |
| 3. นายทิพย์ ทองด้วง | รองนายกเทศมนตรี |
| 4. นายณอม บุญโต | ผู้อำนวยการโรงเรียนเมืองแกพิทยาสรรค์ |

.....

คณะทำงาน

ใช้ “วิจัย” แก้ปัญหาชุมชน เพื่อพัฒนากลไกเยาวชนตำบลเมืองแก

ดำเนินการโดย	มูลนิธิสยามกัมมาจล ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน)
ISBN	978-616-8000-34-2
พิมพ์ครั้งแรก	มกราคม 2564
จำนวนพิมพ์	1,000 เล่ม
สงวนลิขสิทธิ์	โครงการพัฒนาเยาวชนในชุมชนท้องถิ่น 4 ภาค ระยะที่ 3: หลักสูตรนักอภิกทอชุมชน เพื่อพัฒนาเด็ก เยาวชน และครอบครัว มูลนิธิสยามกัมมาจล ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) สำนักงานใหญ่ อาคาร Plaza East เลขที่ 19 ถนนรัชดาภิเษก แขวงจตุจักร เขตจตุจักร กรุงเทพฯ โทรศัพท์ 0-2937-9901-7 โทรสาร 0-2937-9900
ที่ปรึกษา	คุณปิยาภรณ์ มัณฑะจิตร
บรรณาธิการ	คุณสุทิน ศิรินคร
จัดทำเนื้อหา ออกแบบ และควบคุมการผลิต	บริษัท คิดค้นคว้า จำกัด 57/357 หมู่ 1 ต.บางบัวทอง อ.บางบัวทอง จ.นนทบุรี 11110 โทรศัพท์ 0-2270-1350 e-mail: kidkonkwa@gmail.com
พิมพ์ที่	บริษัท เอส.อาร์.พรินต์ติ้ง แมสโปรดักส์ จำกัด

ภาคีเครือข่ายร่วมสนับสนุนการวิจัย

สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.)
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 5 แห่งในจังหวัดสุรินทร์

